

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU

Uuden edellä

Kuvallisesta ilmaisusta hyvinvointia - Starttipajan nuorten kokemuksia kuvallisesta työskentelystä

Javanainen, Anna; Mikkola, Mari

2014 Hyvinkää

Laurea-ammattikorkeakoulu
Laurea Hyvinkää

Kuvallisesta ilmaisusta hyvinvointia -
Starttipajan nuorten kokemuksia kuvallisesta työskentelystä

Anna Javanainen
Mari Mikkola
Sosiaaliala
Opinnäytetyö
Huhtikuu, 2014

Anna Javanainen; Mari Mikkola

**Kuvallisesta ilmaisusta hyvinvointia -
Starttipajan nuorten kokemuksia kuvallisesta työskentelystä**

Vuosi 2014 Sivumäärä 62

Toteutimme opinnäytetyömme toiminnallisen osuuden, ”kuvispajan”, nuorten kuntouttavalla työpajalla. Opinnäytetyömme tarkoituksena oli kuvailla kuvispajan toimintaa mahdollisimman tarkasti. Lisäksi tarkoituksenamme oli tuottaa nuorille onnistumisen kokemuksia kuvallisen toiminnan avulla. Kuvispajan avulla halusimme tarjota työpajan nuorille mahdollisuuden kokea onnistumisia, jotka useilla ovat jääneet hyvin vähäisiksi. Nuoret voivat pohtia omaa hyvinvointiaan ja siihen vaikuttavia tekijöitä kuvallisesti.

Keskeiset tutkimuskysymyksemme olivat; ”miten kuvallisen ilmaisun avulla voidaan lisätä nuorten hyvinvointia työpajalla?” sekä ”minkälainen on nuoren oma kokemus kuvan tekemisestä kuvispajalla?” Näihin tutkimuskysymyksiin pyrimme saamaan vastauksen havainnoimalla kuvispajan aikana nuoria ja heidän toimintaansa. Havainnoinnin lisäksi haastattelimme nuoria heidän kokemuksistaan ja ajatuksistaan kuvan tekemisestä sekä kuvispajan toiminnasta. Käsittelemme keräämämme aineiston käyttäen laadullisen sisällönanalyysin menetelmää.

Tutkimuksessamme nuorten työskentely painottui oman hyvinvoinnin pohdintaan ja siihen liittyviin asioihin. Tavoitteenamme oli tutustuttaa nuoret kuvan tekemiseen ja työvälineisiin. Kuvispajan innoittamana nuori voi löytää uuden itsensä toteuttamisen välineen tai hän voi saada innostuksen jopa uuteen harrastukseen, joka puolestaan lisää hyvinvointia. Toimintamme tuki nuorten valmentautumista työpajalla, koska kuntouttavassa työtoiminnassa pyritään muun muassa parantamaan työkykyä, auttamaan elämänhallinnassa ja motivoimaan työntöitä omaan aktiiviseen toimintaan.

Tutkimuksemme mukaan kuvispaja oli nuorille positiivinen kokemus. Pajan aikana nuoret pääsivät tutustumaan erilaisiin maalaus- ja piirustusvälineisiin, joita he eivät ehkä muulloin ole paljoa käyttäneet. Nuoret kokivat onnistumisia niin välineiden käytössä kuin kuvien tekemisessäkin. Hyvinvoinnin ja tunteiden ilmaiseminen kuvallisesti koettiin haastavaksi, mutta antoisaksi. Kuvispajaa voidaan käyttää työpajatoiminnassa myös jatkossa, sillä se lisää nuorten luovuutta ja onnistumisen kokemuksia.

Anna Javanainen; Mari Mikkola

Pictorial expression as a source of well-being - How youths experience the visual arts workshop

Year	2014	Pages	62
------	------	-------	----

The empirical part of our research was conducted in the visual arts workshop, which had as its main objective young people's rehabilitation. The aim of our study was, as far as possible, to make an exact description of the actions of the workshop. Furthermore our aim was to give the youths the possibility of being successful. The visual arts workshop could offer the youths the opportunity to experience success that has been very rare for most of them. Using pictorial expression young people can evaluate their own well-being and think about the contributing factors in well-being.

The specific research questions of our study were "How visual arts workshop can enhance youths well-being" and "How youths perceive the process of making pictures in the visual arts workshop?" The research data was based on observations and interviews. We observed the youths in the workshop, their actions and behaviour. In addition the youths were interviewed. The interviews were used to find out what the youths thought and felt about making pictures and how they perceived the workshop participation. The data was analysed using qualitative content analysis.

In our study the main focus of the activities the youths (17-24 years) carried out was in thinking of their own well-being and the factors related to their well-being. Our goal was to introduce the youths to the process of making pictures, and working methods. The workshop could inspire youths to find out new ways of self-actualization or be an inspiration for a new hobby, and at the same time enhance their well-being. Attending workshop supports youths rehabilitation. The main purposes of rehabilitative working activities are to improve the possibilities for employment, life skills and life management, and activate and motivate unemployed youth.

Our study demonstrates that the visual art workshop was a positive experience for the youths. During the workshop the youths were able to learn how to use several drawing and painting tools, which they rarely had used before. Our study shows that the youths had positive experiences of making pictures and using different tools. For the youths it was difficult to express their feelings and well-being through pictures, but picture making itself was rewarding. Our study confirms that visual arts can be used in workshop activities. Visual arts workshop enhances youths creativity and gives positive experiences.

Keywords: unemployment, workshop, well-being and visual arts

Sisällys

1	Johdanto.....	6
2	Työttömyys ja työelämästä syrjäytyminen	7
3	Työttömien aktivointi ja kuntouttava valmennus	10
4	Työpajatoiminta Suomessa	14
5	Hyvinvointi	16
	5.1 Taide edistää hyvinvointia.....	18
6	Opinnäytetyön lähtökohdat ja toimintaympäristö	23
7	Tutkimuskysymykset, tarkoitus ja tavoite.....	24
8	Tutkimuksen toteutus ja tutkimusmenetelmät	25
	8.1 Havainnointi.....	26
	8.2 Haastattelu.....	28
9	Aineiston analyysi	31
10	Toiminnan suunnitelma	31
11	Tulokset.....	33
	11.1 Ensimmäinen kuvispajapäivä 10.3.2014.....	33
	11.2 Toinen kuvispajapäivä 11.3.2014.....	35
	11.3 Kolmas kuvispajapäivä 12.3.2014	36
	11.4 Neljäs kuvispajapäivä 13.3.2014	38
	11.5 Viides kuvispajapäivä 14.3.2014 - haastattelut.....	39
12	Yhteenveto	44
13	Eettisyys ja luotettavuus	47
14	Pohdinta	48
15	Lähteet.....	51
	Kuvat.....	54
	Liitteet.....	55

1 Johdanto

Hyvinvointi on vahvasti sidoksissa siihen kulttuuriin ja ympäristöön, jossa ihminen elää. Se koostuu monista erilaisista tekijöistä, kuten perustarpeiksi luokiteltavista turvallisuudesta, toimeentulosta, terveydestä, läheisistä ihmissuhteista ja tyydyttävästä asumismuodosta. Näiden lisäksi ihmisellä on yleensä tarve myös itsensä toteuttamiseen. Hyvinvointiin kuuluu henkilökohtaisia tuntemuksia sekä arvostuksia ja yleisellä tasolla mitattavia asioita. Hyvinvoivalla ihmisellä tulisi olla mahdollisuuksia ja voimia läheisten kanssa oloon ja itsensä toteuttamiseen sekä lepoon ja virkistytymiseen vielä perustarpeiden tyydyttämisen jälkeenkin. Eri ihmisille hyvinvointi voi kuitenkin tarkoittaa eri asioita, ja elämäntilanteiden muuttuessa myös kokemus hyvinvoinnista saattaa muuttua. Erilaiset asiat nousevat eri ikäluokissa tärkeämmiksi kuin toiset esimerkiksi nuoruudessa tärkeä osa hyvinvointia ovat ystävät ja uudet kokemukset. (Hyvinvointi 2015, 11.)

Taide yhdistää kokonaisvaltaisesti toimintaa, tunteita, käsitteitä ja havaintoja, joita yhdistellen kulttuuriseen tietoon. Taiteen avulla voi hahmottaa maailmaa ja itseä muista tiedonhankinnan ja esittämisen keinoista poikkeavalla tavalla. Tarkat aistihavainnot rikastuttavat ja syventävät kokemusta yhteisestä todellisuudesta. Värit ja muodot ovat kieltä, jota on vaikea kääntää sanoiksi. Sisäisen maailman tutkiminen ja ilmaiseminen auttaa jäsentämään omaa paikkaa maailmassa. (Räsänen 2008, 83-84, 106.) Taiteen avulla voidaan lisätä hyvinvointia ja löytää keinoja itsensä ilmaisuun. Toteuttamalla kuvispajalla halusimme tarjota taiteesta välineen asioiden käsittelyyn, hyvinvoinnin lisäämiseen sekä tarjota uusia onnistumisen kokemuksia työpajan nuorille.

Ajatus opinnäytetyömme aiheesta lähti kypsyään opiskelujemme viimeisen harjoittelun aikana. Toinen meistä opinnäytetyön tekijöistä oli harjoittelussa nuorten työpajalla, jossa tutkimuksemme suoritettiin. Harjoittelun aikana tuli esille, että useilla työpajalla olevilla nuorilla on haasteita elämänhallinnan sekä omien tulevaisuuden suunnitelmien kanssa. Heidän opiskelunsa voivat olla keskeytyneet syystä tai toisesta tai toimintakyky heikentynyt työttömyyden takia. Työpajan ohjaaja tapaa monien haasteiden kanssa kamppaileviin nuoriin, kuten esimerkiksi arjenhallintataitojen heikkouteen, sosiaalisiin vaikeuksiin, työttömyyteen, koulutuksen puutteeseen tai vaikeuksiin ilmaista itseään. Työpajalla pyritään vaikuttamaan näihin ja moniin muihin vaikeuksiin ja lisäämään nuorten hyvinvointia. Toimintakyvyn ja hyvinvoinnin lisääntyessä nuori voi lähteä opiskelemaan tai suunnata kohti työelämää. Harjoittelun aikana pohdintoihin nousi ajatuksia siitä, miten nuoria voisi auttaa ilmaisemaan itseään uudella ja mielekkäällä tavalla. Monella nuorella tuntui olevan vaikeuksia ilmaista asioita puhumalla tai kirjoittamalla. Toisaalta taas osalle nuorista toiminnalliset tuokiot tai työtehtävien tekeminen tuotti suuria vaikeuksia. Haasteita saattoivat lisätä erilaiset oppimisvaikeudet kuten lukihäiriö tai vaikeudet hahmottamisessa. Työpaja ympäristönä luo hyvät puitteet sille, että

nuori voi pajajakson aikana pohtia elämäänsä, kiinnostuksen kohteitaan ja tulevaisuuttaan tekemällä ja toimimalla. Tämän opinnäytetyön aihe kumpusi tuolloin ajatuksesta, miten voisi auttaa näitä työpajalla olevia nuoria oman elämänsä hahmottamisessa ja itsensä ilmaisemisessa. Voisiko yksi vaihtoehto olla taide ja nimenomaan kuvallinen ilmaisu?

Aiheen taustalla vaikuttavat myös omat kokemukset ja kiinnostus taiteeseen. Kuvallinen ilmaisu on ollut apuna tunteiden ja ajatusten ilmaisussa. Sen avulla on saanut onnistumisen kokemuksia ja voinut hahmottaa ympärillä olevia asioita itselle luontevalla tavalla. Kuvan tekeminen saa hyvälle tuulelle ja se vie ajatukset pois arjesta, mikä taas lisää jaksamista ja arjessa selviytymistä. Taiteen avulla on voinut purkaa tunteita ja ratkoa ongelmia. Taide on siis toiminut keinona rentoutua, käsitellä asioita sekä tunteita ja hahmottaa itseä ja myös maailmaa. Koska omat kokemukset taiteen vaikutuksesta ovat voimakkaita, syntyi ajatus siitä, voisiko sen mahdollisuuden tarjota myös muille. Voisiko taiteesta olla apua työpajan nuorille?

Kerroimme ajatuksemme opinnäytetyöstä työyhteisölle, jossa idea otettiin vastaan avoimin mielin. Työnantajan näkökulmasta aihe oli mielenkiintoinen ja nuorten valmentautumista tukeva. Yhteistyökumppanin löydyttyä lähdimme kehittelemään kuvispajaa Hyvinkään - Riihimäen Seudun Ammattikoulutussäätiölle. Kuvispajan teemana olisi minäkuvan hahmottaminen kuvallisen ilmaisun keinoin. Ajatuksena oli järjestää nuorille kuvallisen ilmaisun paja, jossa pohdittaisiin oman kuvan maalaamisen kautta minäkuvaa ja käsitystä itsestä. Opinnäytetyön edetessä aiheemme kuitenkin muokkaantui käsittelemään hyvinvointia ja sen lisäämistä taiteen avulla. Päätimme toteuttaa tutkimuksemme nuorten Starttipajalla, koska aiheemme sopisi parhaiten heidän tarpeisiinsa.

2 Työttömyys ja työelämästä syrjäytyminen

1990-luvulla työmarkkinoiden muuttuessa vakaasta epävakaiseen työttömyys muuttui lyhytaikaisesta ja tilapäisestä suurtyöttömyyteen ja koko maata koetelleeseen lamaan. Aiemmin työttömyys oli koskenut vain pientä osaa väestöstä työmarkkinoiden ollessa muuten melko vakaat. Laman aikana ihmiset huomasivat, että työpaikan voi menettää kuka tahansa eikä kenelläkään ole täyttä varmuutta työllisyydestä. Työpaikan menettämisen lisäksi epävarmuutta työmarkkinoille tuo epätyypilliset työsuhteet. Siinä missä ennen tyypillinen työsuhde on ollut vakituinen ja pitkä palvelus yhdellä työnantajalla, nykyään määräaikaiset ”pätkätyöt”, vuokra- ja etätyöt sekä projektikohtaiset työsuhteet ovat monella alalla yleistyneet ja jopa ohittaneet perinteisemmät pitkät työsuhteet. Nämä epätyypilliset työsuhteet voivat aiheuttaa työntekijälle epävarmuutta ja heikentää tunnetta oman elämän hallinnasta. Työsuhteen jatkuminen on entistä vähemmän työntekijän itsensä käsissä; ei auta vaikka työnsä tekisi kuinka hyvin, työntekijä on kuitenkin aina työnantajan ja maailmantalouden suhdanteiden armoilla. Epävarmuus työmarkkinoilla tuo tietenkin usein mukanaan myös huolen toimeentulosta. Työ-

ansiot voivat jäädä pieneksi, jos aika ajoin joutuu työttömyysjaksolle. (Heikkinen ym. 2000, 85-87.)

Ongelmia aiheuttaa nykyään myös rakenteellinen työttömyys. Työmarkkinoilla olisi kyllä töitä tarjolla, mutta niiden vaatimukset eivät välttämättä vastaa työttömien koulutusta, ammattitaitoa tai kykyjä. Ongelma näkyy erityisesti suurten kaupunkien ja kasvukeskusten ulkopuolella, josta osaava ja ammattitaitoinen työvoima muuttaa pois parempien töiden perässä jättäen jälkeensä vähentynyttä palvelujen tarvetta ja ostovoimaa. Pienempien paikkakuntien työpaikkoja lakkautetaan ja työttömyys kasvaa. (Heikkinen ym. 2000, 85-86.) Erityisesti teknologian kehitys, ja vielä tarkemmin määriteltynä tieto- ja viestintäteknologia, on muokannut suomalaisia työmarkkinoita. Muuttuneen ja kehittyneen teknologian käyttöönotto on edellyttänyt uudenlaista, korkeaa osaamista. Näihin rakennemuutoksiin sopeutuminen vaatii jatkuvaa kouluttautumista ja kehittämistä, mikä taas ei välttämättä onnistu kaikilta. (Raunio 2006,77.)

Muutokset ovat muokanneet työmarkkinoita suuntaan, jossa työt jakautuvat ydintyövoiman ja marginaalityövoiman kesken. Ydintyövoimaa kannustetaan ammattitaidon ylläpitämiseen, heille tarjotaan pysyviä työsuhteita ja annetaan mahdollisuuksia kehittää omaa uraa. Nämä ovat asioita, joita normaalisti pidetään vakaan elämän edellytyksenä. Määräaikaiset työsuhteet, osa-aika- ja vuokratyöt sekä erikseen työhön kutsuttavat työsopimukset kuuluvat marginaalityövoimaan. Työn epävakaisuus ei välttämättä vaikuta elämänlaatuun ja tee elämäntilanteesta vaikeaa, jos pätkätyöt ja suuri liikkuvuus töiden sekä työpaikkojen välillä on omavalmista. Usein kuitenkin määräaikaisia työsuhteita solmitaan siksi, että vakinaista työtä ei ole löytynyt. (Raunio 2006, 79-80.)

Nuoret ovat työmarkkinoilla liikkuvia, he etsivät ja vaihtavat työpaikkoja useammin kuin vanhemmat. Varsinkin uran alkutaipaleella nuori saattaa kohdata useita lyhyitä työttömyysjaksoja, jotka eivät vielä välttämättä vaikuta nuoren tulevaan asemaan työmarkkinoilla negatiivisesti, kunhan työttömyys ei pitkity. Liikkuvuus näkyy myös tilastoissa siten, että nuorisotyöttömyysaste on käytännössä aina suurempi kuin aikuisväestön. (Autio, Eräranta & Myllyniemi 2008, 35.) Korkeaa työttömyysastetta selittää sekin, että nuorten keskuudessa kausivaihtelut ovat huomattavia. Joka vuosi tuhannet ihmiset aloittavat yhtä aikaa työnhakuprosessin ja hakeutuvat työmarkkinoille. Kyseessä ovat kouluvuotensa päättävät opiskelijat, jotka tilanteesta riippuen hakevat joko pysyvää työpaikkaa tai kesätyötä. (Hämäläinen & Tuomala 2013, 2.) Nuorisotyöttömyyttä on vaikea luotettavasti mitata muun muassa näiden tilastoja vääristelevien seikkojen vuoksi. Tammikuussa 2014 Tilastokeskuksen tekemän tutkimuksen mukaan 15-24-vuotiaiden nuorten työvoima käsitti 283 000 henkilöä, joista 60 000 oli ilman työtä. Näin ollen nuorten työttömyysaste alkuvuonna 2014 oli 21,2 prosenttia. (Tilastokeskus 2014.)

Nuorten keskuudessa opintojen kesken jättäminen saattaa vaikuttaa työmarkkinoille pääsyyn ratkaisevasti, sillä vähintään toisen asteen koulutuksen saaminen on useimmiten ehto työn saamiselle. Eniten opintoja keskeytetään toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa. (Autio ym. 2008, 33-34.) Tilastokeskuksen tutkimuksen mukaan vuosina 2010-2011 ammattikoulujen keskeyttämisprosentti oli 9,1 ja lukion 4,0 (Tilastokeskus 2014). Keskeyttämisen syyt ovat moninaiset. On voitu valita väärä koulutuslinja, oppimisvaikeudet ovat voineet vähentää motivaatiota tai oppilaitoksen toimintaan, henkilökuntaan tai opetusmenetelmiin ei olla oltu tyytyväisiä. Taustalla voivat olla myös muut, henkilökohtaiset syyt. Taloudelliset tekijätkin voivat vaikuttaa opintojen keskeyttämiseen, sillä opintotukijärjestelmän mukaan vanhempien tulot saattavat vaikuttaa nuoren tuensaantiin. Tilastolukuihin vaikuttaa lisäksi työmarkkinaetujen saannin ehdoksi asetettu ”pakkohaku”, jolloin koulutuspaikkoja hakevat hekin, joilla ei todellisia tutkinnonsuorittamisaikeita ole. He saattavat aloittaa opinnot, mutta jättävät ne sitten pian kesken. (Autio ym. 2008, 35.)

Nuorisobarometri on tutkinut nuorten asenteita työelämää kohtaan. Ne ovat tärkeitä tietoja etenkin siksi, että suurten ikäluokkien eläköityminen ja vanhusten määrän lisääntyminen muuttaa tulevaisuudessa työmarkkinoita. Nuorten asenteita työelämää kohtaan sekä mietteitä siitä täytyy tarkastella ja tutkia, jotta työlle löytyy jatkossakin tekijöitä. Työelämä on jo nyt muuttunut vaativammaksi ja kuluttavammaksi, mikä on vaikuttanut myös opiskeluaikojen pidentymisiin. (Myllyniemi 2009, 106.) Minkälaisia mietteitä työelämä ja siihen siirtyminen nuorissa Nuorisobarometri 2009:n mukaan sitten herättää? Nuoret uskovat, että koulutuksella on työnsaantimahdollisuuksia parantava merkitys. Hyvä koulutus vähentää työttömyyden riskiä. Työnsaanti on kuitenkin viime vuosien talouskriisin aikana vaikeutunut; moni nuori on kokenut työnsaannin hankalaksi. Haluttaisiin silti enemmän tehdä työtä kuin nostaa työttömyyskorvauksia. Tilapäiset pätkätyötkin koetaan usein parempana vaihtoehtona kuin täysin tuen varassa eläminen, vaikka tilapäiset työsuhteet voidaan kokea turvattomiksi ja sitä kautta epämiellyttäväksi vaihtoehdoksi. Nuoret tunnistavat sen todennäköisyyden, että he joutuvat vaihtamaan työpaikkaa uransa aikana useita kertoja. Työelämän sirpaloitumisen lisäksi töiden vaativuuden lisääntyminen mietityttää jonkin verran. Työssä jaksamista enemmän kuitenkin huolettaa se riittääkö töitä tulevaisuudessa kaikille. (Myllyniemi 2009, 108-111.) Työttömyys voi aiheuttaa myös syrjäytymistä, jota pohdimme seuraavaksi.

Syrjäytymisen käsite on ongelmallinen, koska sen mittaaminen on käytännössä mahdotonta ja määrittäminenkin vaikeaa. Muun muassa työttömyyttä, päihteiden käyttöä ja harrastusten puutetta voidaan toki tarkastella, mutta käsitteelle ”syrjäytynyt” ei ole yhtä tiettyä määritelmää. (Myllyniemi 2009, 124.) Yleisesti voidaan kuitenkin ajatella, että syrjäytyessä eri elämäntilanteiden ongelmat kasautuvat, elämänhallinta vaikeutuu ja asioiden saaminen hoidetuksi kuntoon tuntuu mahdottomalta. Kaiken kaikkiaan tunne hyvinvoinnista heikkenee. (Heikkinen ym. 2000, 13) Syytä syrjäytymiselle voidaan antaa useita. Nuorisobarometri 2009 -tutkimuksen

mukaan nuoret itse pitävät merkittävimpana syrjäytymisen syynä ystävien puutetta. Huonoon seuraan joutuminen on listassa seuraavana, joten sosiaaliset syyt ovat nuorten mielestä kaikkein suurimmat tekijät syrjäytymisessä. Työpaikan ja koulutuksen puutetta ei pidetä niin suurena riskinä joutua yhteiskunnan ulkopuolelle, kunhan sosiaaliset suhteet ja yhteydet muihin ihmisiin säilyvät. (Myllyniemi 2009, 125-126.) Näiden lisäksi esimerkiksi taloudelliset ongelmat, terveysongelmat, huonot asuinolot ja väkivallan tai väkivallan uhan kokeminen saattavat kasvattaa syrjäytymisriskiä (Raunio 2006, 29).

Perinteisesti syrjäytymistä tarkastellaan kuitenkin erityisesti yhteiskunnan kannalta. Syrjäytyneet on syrjäytynyt yhteiskunnan valtavrasta ja joutunut sen keskeisten toimintojen ulkopuolelle. Yhteiskunnallisen järjestelmän näkökulmasta katsottuna syrjäytyminen merkitsee ennen kaikkea työstä syrjäytymistä. Myös tässä työssä syrjäytyminen nähdään nimenomaan työn ja työllisyyden näkökulmasta. Työllistymistä ja työntekoa pidetään usein tärkeimpänä yksittäisenä syrjäytymistä vähentävänä tekijänä. (Raunio 2006, 10-11.) Raunio kuvaaman valtioneuvoston kanslian asiantuntijatyöryhmän vuonna 2001 esittämän lausunnon mukaan alle puoli vuotta kestävä työttömyys ei vielä ole merkittäväkään uhka jäädä työmarkkinoiden ulkopuolelle. Syrjäytymisriski kasvaa työttömyyden jatkuessa, ja yli vuoden mittainen työttömyysjakso vaikeuttaa tuntuvasti normaaleille työmarkkinoille työllistymistä. Varhainen puuttuminen on siis tärkeä työttömyyden ja näin myös syrjäytymisen katkaisemisessa. (Raunio 2006, 58-59.) Syrjäytymisriski suurenee työttömänä, sillä taloudellisen hyödyn lisäksi työnteko tuo elämään tietenkin myös sosiaalisia verkostoja. Työttömyys voi lisäksi aiheuttaa ongelmia itsetuntoon, elämänhallintaan sekä mielen hyvinvointiin liittyvissä asioissa. (Heikkinen ym. 2000, 86-87.)

3 Työttömien aktivointi ja kuntouttava valmennus

Laki kuntouttavasta työtoiminnasta astui voimaan vuonna 2001 tarkoituksenaan kuntouttaa ja aktivoida pitkäaikaistyöttömiä sekä parantaa heidän mahdollisuuksiaan työmarkkinoilla tai tarjota erilaisia koulutusmahdollisuuksia. Kuntouttava työtoiminta ei keskity ainoastaan työhön ja työnhakuun, vaan pyrkii muun muassa auttamaan elämänhallinnassa, parantamaan työkykyä ja motivoimaan työtöntä omaan aktiiviseen toimintaan. Kuntouttava työtoiminta on kohdennettu työmarkkinatukea sekä työttömyyden perusteella toimeentulotukea saaville henkilöille. (Ala-Kauhaluoma, Keskitalo, Lindqvist & Parpo 2004, 23.)

Aktivointisuunnitelma laaditaan pitkään työttömänä olleelle henkilölle, joka saa joko työmarkkina- tai toimeentulotukea. Työmarkkinatukea saavan asiakkaan aktivointisuunnitelman laatimisen käynnistäminen on työ- ja elinkeinotoimiston vastuulla ja toimeentulotukiasiakkaan suunnitelman laatimisesta vastaa kunta. Alle 25-vuotiaat osallistuvat aktivointisuunnitelman tekoon silloin, kun takana on joko 180 päivää työmarkkinatuella, 500 päivää työmark-

kinatuella tai 4 kuukautta toimeentulotuella, jonka maksamisperuste on ollut työttömyys. (Kuntouttavan työtoiminnan käsikirja 2012.) Työtön on velvoitettu osallistumaan suunnitelman tekoon, ellei heillä ole pätevää syytä kieltäytyä, kuten sairastuminen. Kieltäytymisestä ilman syytä seuraa sanktio, joka koskee sekä työmarkkinatukea että toimeentulotukea. Käytännössä sanktio toimii niin, että jos työtön kieltäytyy aktivointisuunnitelman teosta, hänen työmarkkinatukensa saatetaan lakkauttaa määräaikaisesti kahdeksi kuukaudeksi ja toimeentulotukea alentaa 20 prosenttia. Sanktioiden tarkoituksena on kannustaa työtöntä osallistumaan itse aktiivisesti tulevaisuutensa suunnitteluun. (Ala-Kauhaluoma ym. 2004, 24-25.)

Aktivointisuunnitelmassa arvioidaan mahdollisten aikaisempien suunnitelmien ja toimenpiteiden toteutumista ja onnistumista. Tämän lisäksi selvitetään työttömän nykyinen tilanne ja sovitaan niistä toimista, joilla työllistymistä yritetään parantaa. Tärkeintä on selvittää mahdollisuus tarjota työtä tai muita työllistymistä edistäviä toimenpiteitä. Jos työttömälle ei työvoimatoimiston arvioinnin jälkeen voida tarjota työtä, täytyy aktivointisuunnitelmaan sisällyttää kuntouttavaa työtoimintaa. Joskus suunnitelma saattaa sisältää myös erilaisia sosiaali- ja terveystalvija, mikäli henkilön tilanne työ- ja toimintakyvyn rajoitusten vuoksi sitä vaatii. (Ala-Kauhaluoma ym. 2004, 23.) Tällaisia palveluja voivat olla muun muassa mielenterveyspalvelut, erilaiset kuntoutumisryhmät, A-klinikan palvelut tai toimintakyvyn arvioinnit.

Aktivoinnin tulokset ovat osoittautuneet vaatimattomiksi mitä tulee työttömän siirtymiseen avoimille työmarkkinoille tai ammatilliseen koulutukseen. Nuorten aktivoinnin tulokset ovat hieman parempia kuin vanhemmalla väestöllä. Joka tapauksessa aktivointitoimilla on ollut erityisesti vaikutusta nimenomaan hyvinvointiin liittyviin asioihin. Sosiaaliset taidot ja yleinen hyvinvointi ovat lisääntyneet aktivoinnin ansiosta. Tulevaisuudessa jääkin nähtäväksi, olisiko aktivoinnista hyötyä nimenomaan hyvinvointipoliittisesta näkökulmasta, kun nykyään tutkimukset keskittyvät lähinnä mittaamaan aktivoinnin työllistävää vaikutusta ja osallisuutta syrjäytymisen ehkäisemiseen. (Karjalainen & Karjalainen 2011, 8.)

Tammikuussa 2014 työikäisen väestön työllisyysprosentti oli 67,0 prosenttia (Tilastokeskus 2014). Työ- ja elinkeinoministeriön asettama työryhmä laati vuoden 2013 alussa voimaan tulleen nuorisotakuun, jonka tavoitteena on luoda jokaiselle nuorelle mahdollisuus suorittaa peruskoulun jälkeen tutkinto ja työllistyä. Tällä pyritään pitämään nuoret mukana aktiivisessa toiminnassa ja vähentämään syrjäytymisvaaraan joutumista. Jokaiselle alle 25-vuotiaalle nuorelle ja alle 30-vuotiaalle vastavalmistuneelle tarjotaan viimeistään kolme kuukautta työttömäksi joutumisen jälkeen joko työharjoittelu-, opiskelu-, työpaja- tai kuntoutuspaikkaa. Nuorisotakuu sisältää takuun koulutuspaikasta kaikille peruskoulun päättäneille. Nuorisotakuun taustalla on sekä yhteiskunnallinen että nuorison hyvinvointiin ja tulevaisuuteen keskittyvä päämäärä. Suomen työllisyysasteen tulisi nousta vuoteen 2015 mennessä 72 prosenttiin ja jatkossa vielä tätäkin korkeammalle. Nuoret ikäluokat eivät saa jäädä koulutuksen ja työmarkki-

noiden ulkopuolelle, koska muuten tavoite ei voi koskaan toteutua. Nuorten oman hyvinvoinnin ja sosiaalisen näkökulman kannalta nuorisotakuulla yritetään vähentää niitä yhteiskunnallisia ongelmia, jotka jo nyt ovat vahvasti näkyvissä. Kaikki nuoret eivät voi hyvin, ja esimerkiksi mielenterveys- ja päihdeongelmat ovat valitettavan yleisiä nuorten keskuudessa. Nuorisotakuun avulla pyritään mahdollistamaan tarpeeksi varhainen puuttuminen, jotta nuori ei jää ajelehtimaan yksin ilman tukiverkostoa. (Nuorten yhteiskuntatakuu 2013, 7-8.)

Työpajatoiminnalla pyritään aktivoimaan nuoria ja valmentaa heitä kohti työelämää. Työpajatoiminnassa käytetään termiä valmennus, joka on tavoitteellinen ja suunnitelmallinen prosessi. Keskeistä on asiakkaan oma valmentautuminen ja tietoinen tavoitteellisuus. Valmennukseen kuuluu molemmiin puoleinen palautteen anto sekä valmentajan tekemä prosessin dokumentointi ja arviointi. Asiakas eli valmentautuja on mukana tavoitteiden asettamisessa ja arvioinnissa. Ohjaukseen verrattuna valmennus on tavoitteellisempi, osallistavampi ja kokonaisvaltaisempi käsite. (Pekkala 2004, 21-23.) Valmennus määrittää osaamiseen ja työhön liittyvää tukemista eli työvalmennusta sekä arjen hallinnan tukemista eli yksilövalmennusta. Valmennuksen ansioista työpajojen työntekijöiden tehtäviä on voitu eriyttää esimerkiksi työ- ja yksilövalmennukseen, joka on mahdollistanut keskittymisen valmennustoimintaan. Valmentaja voi keskittyä työssään tiettyihin tehtäviin, eikä hänen tarvitse huolehtia kaikista asioista kuten ennen. (Ylinampa 2005, 23-25.) Kuten edellä on jo mainittu, työpajoilla tuetaan asiakkaita etenemään työelämän poluilla heidän omien tarpeidensa mukaan. Tässä opinnäytetyössä keskitymme kuntouttavan vaiheen valmennukseen, koska tutkimuksemme kohteena ovat kuntouttavan Starttipajan nuoret. Seuraavaksi kuvaamme kuntouttavan vaiheen valmennusta.

Laissa on säädetty, että yksittäinen kuntouttavan työtoiminnan jakso voi kestää enimmillään kaksi vuotta. Työtoimintaan tulee osallistua vähintään yhtenä kertana viikossa ja yhden työtoimintapäivän kesto on minimissään neljä tuntia. Ensimmäinen työtoimintajakso on tavallisesti lyhyt, mutta yleensä pitkäaikaistyöttömät päätyvät osallistumaan kuntouttavaan työtoimintaan lainmukaisen enimmäisajan eli kaksi vuotta. Sen jälkeen mietitään jatkoon tarve ja mahdollisesti järjestetään lisää kuntouttavaa työtoimintaa. Kuntouttavan työtoiminnan pitkää kestoa voidaan selittää sillä, että paluu työhön tai edes yleisen toimintakyvyn palautuminen voi olla pitkä ja hidas prosessi. Työkyvyn palauttaminen vie aikaa. Kuntouttavan työtoiminnan asiakkaalle voidaan myös tarjota toisia, ehkä vaativampia tehtäviä, joiden avulla aletaan vähitellen lisätä työmarkkinoille siirtymisen valmiuksia. Työtoimintajakson aikana saattaa käydä myös ilmi, että asiakas ei pysty suorituskykynsä puitteissa selviytymään annetuista tehtävistä, eikä paluu työmarkkinoille ole silloin mahdollista. Siinä tapauksessa kuntouttavan työtoiminnan päätarkoitus on ylläpitää työttömän toimintakykyä ja osallistaa häntä yhteisölliseen toimintaan. Ongelmana on, että sopivia työpaikkoja on harvoin tarjolla, jolloin saavutetut kuntoutusedut voidaan menettää. Tällöin tarvittaisiin entistä joustavampia työ- ja elinkeinohallinnon työllisyyspoliittisia toimenpiteitä, kuten esimerkiksi uusia kouluttautumismahdollisuuksia.

sia. Kuntouttavan työtoiminnan päämääränä voi siis olla joko työttömän saaminen tai palauttaminen työelämän piiriin, tai hyvinvoinnin ylläpitäminen tarjoamalla arkeen edes joitain rutiineja ja aktiivista tekemistä. (Karjalainen & Karjalainen 2011, 8, 26.)

Kuntouttavalla työpajalla valmentautujat ovat usein mielenterveyskuntoutujia, vanhempia pitkäaikaistyöttömiä tai nuoria, joiden toimintakyky on heikentynyt. He tarvitsevat ammatillista ja monipuolista tukea kehittääkseen toimintakykyään sekä taitojaan. Kuntouttava valmennus tukee kuntoutujan työelämään kuntoutumista sekä tukee arkielämää ja vahvistaa elämänhallintaa. Kuntouttavassa valmennuksessa tärkeää on kartoittaa valmentautujien työ- ja toimintakykyyn liittyvät edellytykset. Valmentautujien tavoitteena on kehittyä niin, että työelämään siirtyminen olisi mahdollista vaiheittain. Kuntouttava valmennus vaatii toistuvaa yksilövalmennusta sekä jatkuvaa työvalmennusta. (Ylinampa 2005, 26-27.) Työvalmennuksella tarkoitetaan suunniteltua ja tavoitteellista työn avulla tapahtuvaa työkyvyn edistämistä, jossa otetaan huomioon yksilön tarpeet ja valmiudet. Yksilövalmennus on taas toimintaa, joka tukee työvalmennusta ja edistää yksilön arjen hallintaa sekä toimintakykyä kokonaisvaltaisesti. Kuntouttavalla työpajalla käytetään myös ryhmävalmennusta, jolla tarkoitetaan vertaisryhmässä tapahtuvaa työelämä-, vuorovaikutus- sekä arkitaitojen kehittämistä toiminnallisilla menetelmin. (Marniemi & Pekkala 2005, 12.) Ryhmävalmennuksen avulla valmentautuja voi löytää itselleen sopivia elämänsisältöjä vapaa-aikaansa, esimerkiksi uuden harrastuksen. Ryhmätoiminta lisää myös sosiaalista kanssakäymistä. (Ylinampa 2005, 31.) Ryhmävalmennuksissa menetelminä voidaan käyttää esimerkiksi kirjallisia tehtäviä, ryhmätyöskentelyä, keskustelua sekä luovaa toimintaa.

Starttipajalle ohjataan nuoria useista eri paikoista. Lähettävänä tahoina voivat toimia muun muassa Työvoiman palvelukeskus, TE- toimisto, etsivä nuorisotyö, A-klinikka, sosiaalitoimisto sekä kuntoutusohjaaja Kanta-Hämeen Sairaanhoidopiiriin Riihimäen yksiköstä ja Nuorten palvelupiste Nuppi. Asiakas voi myös itse hakeutua pajalle. Harjoittelujakso voi kestää kuukaudesta kuuteen kuukauteen ja kuntouttavan työtoiminnan sopimus tehdään aluksi kolmeksi kuukaudeksi, mutta sitä kuitenkin voidaan jatkaa kahteen vuoteen. Keskimääräinen pajajakson pituus on noin kolme kuukautta. Jokainen asiakas haastatellaan ennen pajalla aloittamista. Haastattelussa kartoitetaan asiakkaan elämäntilannetta, toimintakykyä ja motivaatiota.

Työpajalla, jolla tutkimuksemme toteutamme, tehdään kädentaidon töitä sekä erilaisia toiminnallisia harjoitteita ryhmässä. Työskentelyssä otetaan huomioon jokaisen oma persoona, taidot ja tavoitteet sekä toiveet työtehtävien suhteen. Työaika on kello 9.00-15.00 maanantaista perjantaihin. Päivän aikana on ruoka- sekä kahvitauko. Kuntouttavan työtoiminnan sopimuksella nuorella voi olla lyhyempiä päiviä tai vähemmän päiviä viikossa, riippuen aina nuoren omasta toimintakyvystä. Tarkoituksena on kuitenkin, että nuoren toimintakyky kehittyi pajajakson aikana ja jossain vaiheessa hän pystyy osallistumaan toimintaan kuuden tunnin ajan viitenä päivänä viikossa. Pajalla harjoitellaan noudattamaan työaikoja sekä muita työ-

elämän pelisääntöjä. Nuoria pyritään ottamaan mukaan päätöksentekoon ja toiminnan suunnitteluun mahdollisimman paljon, jolloin toiminta on mielekkäämpää ja sitouttaa heitä enemmän. Toiminta on päihteetöntä, johon nuoren tulee myös sitoutua.

Starttipajan toiminnan suunnittelevat yhteistyössä yksilö- ja työvalmentaja, jotka ovat kummatkin päivittäin mukana pajan arjessa. Pajan viikko-ohjelma suunnitellaan niin, että se vastaa kulloisenkin ryhmän tarpeisiin. Pajatöiden lisäksi viikkoon kuuluu ryhmävalmennusta sekä työhyvinvointia ylläpitävää, ”tyhy-toimintaa”. Monen pajalle tulevan nuoren elämä on vailla rutiineja ja säännöllisyyttä, joten on tärkeää, että pajan arki sisältää näitä elementtejä. Työskentely pyritään jaksottamaan niin, ettei se käy liian raskaaksi huonompikuntoisillekaan. Työt aloitetaan yleensä helpoilla tehtävillä kuten pajatuotteiden maalaamisella. Tästä nuori voi edetä kykyjensä mukaan haastavampiin ja vastuullisempiin tehtäviin esimerkiksi kankaan painantaan. Starttipajan nuorilla on päivittäin mahdollisuus hoitaa henkilökohtaisia asioitaan, joihin tarvitsevat apua, tai käydä kahdenkeskeisiä keskusteluja yksilövalmentajan kanssa. Pajalla järjestetään tyhy-toimintaa vähintään kerran viikossa liikunnan, kulttuurin tai pelailun merkeissä. Pajan toimintaan kuuluu myös mahdollisuuksien mukaan osallistuminen erilaisiin tapahtumiin, jotka voivat olla joko säätiön sisäisiä tai ulkopuolisen järjestämiä. Seuraavassa kappaleessa tarkastelemme laajemmin Suomen työpajatoimintaa, sen syntyä ja nykytilannetta.

4 Työpajatoiminta Suomessa

Prosesseja, joilla autetaan yksilöiden työelämään kiinnittymistä ja kokonaisvaltaista elämän tukemista voidaan kutsua sosiaalisesti työllistämiseksi (Pekkala 2004, 17). Työpajoilla tämä tapahtuu konkreettisesti työn avulla. Työvalmennuksella tuetaan yksilön pääsemistä työmarkkinoille ja yksilövalmennuksella edistetään yksilön toimintakykyä ja arjen hallintaa. (Marniemi & Pekkala 2005, 9.) Suomessa on paljon erilaisia sosiaalisen työllistämisen muotoja, kuten vajaakuntoisten työkeskustoiminta, työllistämiskokeilut ja -hankkeet, kuntoutusprojektit ja työpajatoiminta. Vaikka toiminta kussakin palvelumuodossa on erilaista, tavoitteet ovat yhteneväisiä: tukea yksilöitä omien kykyjensä mukaiseen osallistumiseen koulutukseen, työmarkkinoille tai muihin toimintamuotoihin. (Pekkala 2004, 12-13.) Sosiaalisen työllistämisen palveluiden tuotteistamisen ja laadun kehittämisessä keskeistä on valmennuksen kehittämisen tietoiseksi ja tavoitteelliseksi asiakkaiden tarpeita vastaavaksi prosessiksi (Marniemi & Pekkala 2005, 9).

Suomeen syntyi ensimmäinen työpaja vuonna 1983. Nuorisotyössä haettiin työpajan avulla uusia ratkaisuja nuorison koulutuksesta ja työelämästä syrjäytymiseen. Pajatyö loi uusia mahdollisuuksia yhdistää työhallinnon tavoitteita ja nuorisotyön menetelmiä oikean työn tekemisellä työpajatoiminnaksi. Yhdeksänkymmentäluvun alkuun mennessä oli työpajoja perustettu

suuriin kaupunkeihin ja aluekeskuksiin. Hyvin onnistuneiden pilottityöpajojen sekä 1990-luvun alun laman massanuorisotyöttömyyden jälkeen pajatoiminta laajeni ja kehittyi. Organisaatioiden määrän ja asiakasmäärien kasvaessa syntyi alueellista ja valtakunnallista verkostoitumista. Työpajojen käytäntöihin yhdistettiin työpajaohjaus ja oppisopimuskoulutus sekä tukityöllistäminen. Aikuisten työpajatoiminta lisääntyi 1990-luvun puolessa välissä, mikä toi yhä haastavampia asiakkaita työpajoille pitkäaikaistyöttömyyden kasvaessa. Painopiste oli kuitenkin vielä nuorten työllistämässä. Ohjausmenetelmien kehittäminen tuli tarpeelliseksi uusien asiakaskohderyhmien sekä yhteistyökumppanien kuten sosiaalitoimen vuoksi. 1990-luvun loppupuolella työpajoilla oli nuoria noin 40 000. Työpajatoiminta vakiinnutti paikkansa ja kehittyi kokonaisvaltaisemmaksi toiminnaksi. Ennen 2000-lukua nuorisotyöttömyys oli alkanut vähetä, mutta aikuisten pitkäaikaistyöttömyys ja koulupudokkaiden määrä kasvoi. Nuorten työpajatoiminnan sijaan alettiin puhua työpajatoiminnasta. Ohjauksen rinnalla alettiin puhua valmennuksesta, jolla käsitettiin asiakkaiden yksilöllisten päämäärien tukemisprosessia, omien kiinnostuksen kohteiden ja vahvuuksien löytämistä. 2000-luku on tuonut uusia haasteita työpajatoimintaan, sillä asiakaskunta on laajentunut erityistä tukea tarvitseviin ryhmiin, kuten päihdeongelmaisiiin ja mielenterveyskuntoutujiin. Toiminta on ammatillistunut ja henkilökunnalta vaaditaan yhä enemmän tietoa ja taitoa tukea erilaisissa elämän tilanteissa olevia asiakkaita. Toisaalta organisaatiolta vaaditaan kykyä verkostoitua tärkeiden sidosryhmien kanssa sekä kykyä kehittää nopeasti omaa toimintaansa muuttuvien haasteiden edessä. 2000-luvulla yksilö- ja työvalmennusta on kehitetty entisestään. (Pekkala 2004, 13-16.)

Nykyään kunnissa eri asiakasryhmien sosiaalisen vahvistamisen, syrjäytymisen ehkäisyn sekä toiminnallisen yhteisöllisyyden kenttänä toimivat työpajat. Työpajojen asiakkaiden eli valmentautujien elämänhallinnan parantaminen ja työvalmiuksien lisääminen ovatkin keskeisiä työpajojen tavoitteita. Ne toimivat sosiaalisen työllistämisen yksikköinä, jotka tukevat valmentautujaa työ- ja yksilövalmennuksella. Sosiaalinen työllistäminen voidaan jakaa työpajatoiminnassa neljään vaiheeseen:

- työllistäminen, vajaakuntoisten sekä työ- ja toimintakykyisten työllistäminen työsuhteeseen,
- valmentava vaihe, puutteellisten taitojen ja -valmiuksien tukeminen,
- kuntouttava vaihe, kuntouttaa työvalmennukseen osallistumiseen sekä
- starttivaihe, jossa kartoitetaan työssä suoriutumista, tuetaan työvalmiuksia ja sosiaalisia taitoja ja kuntoutetaan muihin toimintamuotoihin. Valmennuksessa käytetään asiakkaan tarpeen mukaan menetelminä työvalmennusta, joka tukee yksilön työkykyä ja -valmiuksia, sekä yksilövalmennusta, joka edistää yksilön toimintakykyä ja arjen hallintaa. (Pekkala 2004, 17-18.)

Valtaosa työpajoista on kuntien omistamia, jotka rahoittavat toimintaa itse ja myös valtion avustuksilla. Osa pajoista on ulkoistettu säätiöiden ja yhdistysten ylläpitämiksi omiksi yksiköikseen. Organisaatioille on syntynyt positiivinen kehittämisen pakko taloudellisen ja hallin-

nollisen itsenäisyyden ansiosta. Tämä on usein johtanut paikalliseen ja alueelliseen yhteistyöhön muun palvelurakenteen kanssa, palveluiden tuotteistamiseen ja markkinointiin sekä laadukkaaseen toimintojen kehittämiseen. Tämän myötä myös sosiaalisen työllistämisen tarvetta on tarkasteltu paikallisesti ja valmennuksen sisältöjä on kehitetty vastaamaan yksilöiden tarpeisiin, esimerkiksi tarjoamalla eri pajoilla kuntouttavaa tai valmentavaa työtoimintaa. Tämä tilaaja-tuottaja-malli on mahdollistanut sen, että palveluiden tilaaja sekä lähettävä taho tietävät, mitä rahallaan saavat. Toimintamuotoja, tukimalleja ja yksilövalmennusta on pystytty kehittämään erilaisten projektitukien avulla ja tämän myötä tukitoimenpiteissä olevat asiakkaat saavat yksilöllistä palvelua paikallisesti. Pysyvää perusratkaisua ei kuitenkaan ole vielä löydetty. Jatkossa työpajojen on huolehdittava hyvin laadustaan sekä toimintakyvyn kehittämisestä, jotta niiden on mahdollista menestyä ja vakiinnuttaa paikkansa. Yhteiskunta edellyttää toimijoilta kustannustehokkuutta ja laatuvarmistusta. Tukea tarvitsevien asiakkaiden tarpeisiin vastataksaan työpajojen keskeisiä haasteita ovat muiden toimijoiden kanssa tehostettava yhteistyö sekä yksilö- ja työvalmennuksen kehittäminen. Työpajojen pitäisi pystyä takaamaan kunkin yksilön kykyjen mukaisesti mahdollisuus kuntoutumiseen ja työllistymiseen. (Pekkala 2004, 19-20, 55.)

5 Hyvinvointi

2000-luvun alussa aloitettiin sosiaalialan kehittämishanke nimeltään Hyvinvointi 2015. Hankkeen tarkoitus on arvioida ja ennaltaehkäistä sosiaalisia ongelmia. Tavoitteiksi asetettiin seuraavat asiat:

- varhaisen puuttumisen tehostaminen ja ennaltaehkäisy
- keinojen etsiminen yhteisöllisen tuen ja yksilöllisen selviytymisen tasapainottamiseksi
- erilaisten keinojen hakeminen hyvinvoinnin, toimeentulon ja sosiaalisen turvallisuuden parantamiseksi sekä sosiaalisten ongelmien syntyminen ehkäiseminen
- valtion, kuntien, yksityisten yritysten ja järjestöjen aseman sekä roolin arvioiminen sosiaalipalvelujen järjestämisessä.

(Hyvinvointi 2015 - ohjelma 2007, 7.)

Kansalaisten hyvinvointi määritetään sosiaalipolitiikan perimmäiseksi tavoitteeksi. Hyvinvointi on vaikeasti määriteltävissä oleva ja yksilöllisesti koettu asia, joka on vahvasti sidoksissa siihen kulttuuriin ja ympäristöön, jossa ihminen elää. Se koostuu monista erilaisista tekijöistä, jotka voivat olla joko objektiivisesti mitattavissa olevia asioita tai henkilön omia subjektiivisia tunteita ja arvostuksia. Turvallisuus, toimeentulo, terveys, läheiset ihmissuhteet ja tyydyttävä asumismuoto ovat perustarpeita, joita perinteisesti pidetään hyvinvoinnin osaluokina. Näiden lisäksi ihmisellä on yleensä tarve myös itsensä toteuttamiseen. Eri ihmisille hyvinvointi voi kuitenkin tarkoittaa eri asioita, ja elämäntilanteiden muuttuessa myös kokemus hyvinvoinnista saattaa muuttua. Erilaiset asiat nousevat eri ikäluokissa tärkeämmiksi kuin

toiset. Voidaan ajatella, että varsinkin nuoruudessa itsensä toteuttaminen, ystävät ja uudet kokemukset ovat tärkeässä osassa hyvinvointia. (Hyvinvointi 2015, 11.)

Huono-osaiset, köyhät ja sairaat ovat vuosikausien ajan olleet perheen sekä suvun avuliaisuuden ja hyväntahtoisuuden varassa. Perheestä on huolehditu, sukulaisille lahjoitettu ruokaa ja kylänmiehille tarjottu töitä jo ennen nykyaikaista julkisen hallinnon sosiaalipolitiikan ja sosiaaliturvan kehitystä. Viimeisen sadan vuoden aikana sosiaaliturva on kehittynyt muotoon, jossa se on jokaisen kansalaisen perusoikeus, sillä lainsäädäntö vaatii yhteiskunnan pitämään huolta jäsenistään ja tarjoamaan heille sosiaalista turvaa. (Heikkinen, Ihalainen & Kettunen 2000, 8.) Hyvinvointi ja toimeentulo ovat kohentuneet viimeisen vuosikymmenen aikana, mutta samaan aikaan hyvinvointierot ovat kasvaneet. Elinajanodote kasvaa, terveydenhuolto on parantunut, asumisväljyydessä ja -ympäristössä on tapahtunut muutoksia parempaan suuntaan. Nämä muutokset näkyvät kuitenkin ennen kaikkea keskituloisten ja sitä paremmin ansaitsevien elämässä. Tulokehitys on selvästi heikompaa pienituloisten keskuudessa. Tulo- ja terveyserojen kasvu vaikuttaa siihen, että erilaiset yhteiskunnalliset ja sosiaaliset ongelmat usein kasaantuvat tulojaon alapäähän. (Hyvinvointi 2015, 11-12.)

Huono-osaisuus on suhteellinen käsite, ja sitä on mahdollista tarkastella monesta eri näkökulmasta. Huono-osaisuus voi liittyä rahaan, joka lienee yleisin huono-osaisuuden indikaattori. Absoluuttista köyhyyttä eli tilannetta, jossa tulot eivät riitä edes perustarpeiden tyydyttämiseen, ei hyvinvointivaltioissa oikeastaan ole. Suomessa köyhyys on määritelty toimeentulolaisissa niin, että riittävään toimeentuloon kuuluvat asumiskustannukset, terveysmenot, ruoka, vaatteet sekä mahdollisuus kohtuullisiin harrastusmenoihin. Mikäli nämä ehdot eivät täyty, voidaan puhua suhteellisesta köyhydestä. Suhteellista köyhyyttä esiintyy suomalaisen yhteiskunnan harjoittamasta sosiaalipolitiikasta ja sosiaalisesta turvasta huolimatta. Kyse voi olla siis vaikkapa siitä, että ihmisellä ei ole varaa sellaisiin materiaalsiin asioihin, joita pidetään yhteiskunnassa normaaleina ja jopa välttämättöminä. Suomessa esimerkiksi matkapuhelin on sellainen materiaallinen asia, jonka puute vaikuttaa ihmisen elämään monin eri tavoin. Puhelimen avulla voi pitää yhteyttä perheeseen ja ystäviin eli ylläpitää niitä sosiaalisia suhteita, jotka ovat hyvin tärkeitä hyvinvoinnin ja syrjäytymisen ehkäisyn kannalta. Lisäksi puhelimella voidaan myös hoitaa asioita, jotka vaikuttavat samoihin asioihin, kuten esimerkiksi tiedustelut vapaista työpaikoista tai opiskelumahdollisuuksista. (Heikkinen ym. 2000, 12-13.)

Huono-osaisuus voi toki olla myös muutakin kuin vain aineellista puutetta. Yhteiskunnan ja tavallisen elämän ulkopuolelle jäämistä saattaa seurata sosiaalinen ja kulttuurinen huono-osaisuus. Usein nämä kaksi eri huono-osaisuuden aspektia liittyvät kuitenkin toisiinsa. Ensin jäädytään paitsi materiaalisista hyödykkeistä, mikä sitten saattaa johtaa sosiaalisen elämän köyhtymiseen. Sosiaaliset kontaktit ja oma aktiivisuus niin yhteiskunnassa kuin yhteisössäkkin ovat vaarassa vähentyä. Aina näin ei kuitenkaan käy, eikä materiaallinen huono-osaisuus vält-

tämättä tarkoita myös sosiaalista huono-osaisuutta. Mikäli tilanne kuitenkin pääsee niin pahaksi, että yhteisön ja yksilön välinen suhde on vaarassa katketa esimerkiksi työn menettämisen tai puutteen vuoksi, on kyse syrjäytymisestä tai ainakin sen uhasta. (Heikkinen ym. 2000, 13.) Käsittelimme syrjäytymistä tarkemmin luvussa 2. Seuraavassa luvussa puolestaan pohdimme taiteen merkitystä ihmiseen ja ihmisen hyvinvointiin.

5.1 Taide edistää hyvinvointia

Kulttuuritoiminnan ja taiteen on tutkimusten mukaan todettu edistävän ihmisten hyvinvointia ja terveyttä. Yksilöllisiä näkökulmia on saatu Känkäsen mukaan niin tekijöiltä kuin kokijoiltaakin. Yhteisötaiteen on taas koettu lisäävän osallisuutta ja yhteisöllisyyttä. Taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutukset on otettu huomioon hyvinvointipolitiikassa, jonka myötä on käynnistetty myös isoja valtakunnallisia hankkeita. (Känkänen 2013, 74, 76.) Esimerkiksi Voimaa taiteesta -hanke on tukenut taidelähtöisten menetelmien käyttöä hyvinvointialalla. Se on mm. kehittänyt uusia taidelähtöisiä palveluita, jakanut tietoa, järjestänyt tapaamisia ja työpajoja hyvinvointialan ja luovan alan ammattilaisille. Hankkeen aikana on tehty pilottiprojekteja, joissa menetelmiä on kehitetty hyvinvointialojen organisaatioille. Toimintamalleissa sovelletaan taidelähtöisiä menetelmiä. (Voimaa taiteesta 2013, 2.)

Taide vaikuttaa hyvin kokonaisvaltaisesti ihmisen hyvinvointiin ja terveyteen. Eläytymistä kehittäville, osallistaville ja yhteisöllisille taiteen muodoille on tarvetta nykyajan yhteiskunnassa. Häkämiehen (2013) mukaan taide on tarpeen, koska vaikeat asiat voidaan käsitellä fiktiivisesti, jolloin ne tulevatkin lähemmäksi kokijaa. Taide tekee tilan tulla nähdyksi ja kuulluksi. Se kertoo asioista tavalla, johon sanat eivät pysty. Taide on sosiaalista innostamista luodessaan sosiaalisen suhteen ympärillä olevaan maailmaan. Taide kuuluu kaikille ja osallistava taide voi tehdä pysyvän jäljen osallistujaan. (Häkämies 2013, 11-12.)

Nykypäivän Suomessa taidelähtöisiä menetelmiä käytetään paljon erilaisten ihmisten kanssa. Näiden menetelmien vaikutuksia vahvistavat myös tutkimustulokset. Erilaiset organisaatiot ovat olleet mukana kehittämässä kulttuurin ja taiteen yhdistämistä sosiaali- ja terveysalalle. Yhtenä tuloksena on saatu Hanna-Liisa Liikasen julkaisema Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia (Taiku) toimintaohjelma vuosille 2010-2014. Ohjelman tavoitteena on, että jokaisella on tasa-arvoinen oikeus ja mahdollisuus osallistua kulttuuritoimintaan sekä taiteen tekemiseen, elin- tai työympäristöstä riippumatta, toimintakykynsä, halunsa ja taitojensa mukaan koko elämänsä ajan. Kulttuurin terveys- ja hyvinvointivaikutuksia edellytetään otettavan huomioon sekä eduskunta- että kunnallisella tasolla, kun strategioita ja uudistuksia tehdään. Luovia ja hyvinvointialoja kannustetaan yhteistyöhön. Niin terveys- ja sosiaali- kuin taide- ja kulttuurialoillakin tulisi kehittää osaamista liiketaloudessa ja tuotteistamisessa. (Liikanen 2010, 25-26.)

Kuntalaisten yhteisöllisyyttä tulisi ohjelman mukaan tukea ja vapaaehtoisten, taiteilijoiden, kuntien sekä seurakuntien harrastustoimintaa lisätä. Ohjelma pyrkii myös siihen, että hoito- ja palvelusuunnitelmiin kirjataan asiakkaiden kulttuuritarpeet sekä suunnataan määrärahoja hoitoyksiköissä myös kulttuuritoimintaan. Ohjelma korostaa koulutuksen ja tutkimuksen merkitystä ja ehdottaakin, että kaikilla koulutusasteilla vahvistetaan kulttuurin ja taiteen hyvinvointivaikutuksia. Kaikille koulutusasteille lisätään taide- sekä taitoaineita. Ohjelman avulla pyritään lisäämään osallisuutta yksilön, yhteisön ja yhteiskunnan tasoilla. Toimenpide-ehdotuksia toimintaohjelmassa on yhteensä 18. (Isotalo 2013, 10-11.) Toimintaohjelmalla on kolme strategista painopistealuetta. Tarkoituksena on tukea ja kehittää painopisteiden toteutumista yksilön, yhteisön ja yhteiskunnan hyväksi. Ensimmäinen on kulttuuri osallisuuden, yhteisöllisyyden, arjen toimintojen ja ympäristöjen edistäjänä, toinen painottaa taiteen ja kulttuurin osallisuutta sosiaali- ja terveyshuollossa, ja kolmas painopiste on tukea työhyvinvointia taiteen ja kulttuurin keinoin. (Liikanen 2010, 25-26.)

Päivi Känkänen (2013) on tutkinut taidelähtöisten menetelmien käyttöä lastensuojelussa ja toteaa, että viime vuosina kehittämis- ja projektityö on ollut vilkasta niin taidelähtöisten menetelmien kuin erilaisiin vaihtoehtoisiin menetelmiin perustuvien toimintojenkin kohdalla. Usein kuitenkin ongelmakohdaksi muodostuu projektien kesto; lyhyt aika ei välttämättä mahdollista muutosta. Taiteen ja kulttuurin sekä sosiaali-, hoito ja kasvatusalan yhteen tuomiseen on panostettu lasten ja nuorten kanssa tehtävässä työssä esimerkiksi Myrsky-hankkeessa, jossa nuoret pääsevät tekemään taidetta omista lähtökohdistaan ammattilaisten ohjauksessa. Ammattilaisten keskuudessa taiteen yhdistäminen hoito- ja sosiaalityöhön on kyselyjen mukaan saanut kannatusta, ja siinä on nähty paljon mahdollisuuksia. Taidelähtöiset menetelmät tulisikin istuttaa luontevaksi osaksi perustyötä, jotta ne yleistyisivät auttamistyössä. Toimintaan pitäisi saada kaikki mukaan johtoporrasta myöten. Työntekijöiden asenteen taidelähtöiseen työskentelyyn tulisi olla avoin, utelias ja ennakkoluuloton. Paljon riippuu työyhteisöjen toimintakulttuurista, kuinka paljon taidelähtöisiä menetelmiä käytetään. Känkänen näkee taidelähtöisten menetelmien mahdollisuuksien olevan suuret sosiaali- ja terveysalalla. Hänen mielestään alalla tarvitaan luovia kokeiluja uusien käytäntöjen löytämiseksi auttamistyössä. Kaiken kaikkiaan hän näkee taidelähtöisten menetelmien lisäävän sekä työntekijän että asiakkaan hyvinvointia. (Känkänen 2013, 29-30, 114.)

Luovaan toimintaan tai taiteeseen voidaan käsittää kuuluvaksi tanssi, kirjoittaminen, musiikki, käsityöt, maalaaminen, piirtäminen, draama ja teatteri. Yhtä hyvin myös näistä nauttiminen voi olla luovaa toimintaa, taidetta. (Vahala 2003, 69.) Myös Jaana Venkula (2011, 14) sisällyttää taiteen käsitteeseen yllämainitut osat. Hän jakaa taiteen vielä eri kategorioihin, joita ovat visuaalinen taide, sanataide ja säveltaide. Osittain kuitenkin eri taiteet, kuten teatteri, kuuluvat useaan eri kategoriaan. Vahalan (2003, 71) mukaan luova toiminta vie usein pois

arkisista ja totutuista kuvioista. Osallistuja kohtaa uusia tilanteita, joissa hän pääsee ylittämään rajojaan ja käsittelemään toiminnan herättämiä tunteita. Parhaimmillaan henkilö saa kokemuksesta uusia toimintatapoja, joita hän voi lisätä omaan käyttäytymiskulttuuriinsa ja soveltaa niitä elämän eri osa-alueille. Myös Räsänen (2008) mainitsee, että taiteesta saatuja uusia oivalluksia tulisikin käyttää arkielämässä, jotta niillä olisi jotain merkitystä. Erilaisten tosiasioihin sekä omiin havaintoihin pohjautuvien kokemusten merkitystä itselle tulisi pohtia ja suhteuttaa omaan henkilöhistoriaan, jotta niitä myös ymmärtäisi. (Räsänen 2008, 107.)

Kuvataideterapeutti Meri-Helga Mantere toteaa, että ihmisen ja yhteisön hyvinvoinnissa merkittävä sija on luovuudella. Ihmiselle luontaisella kyvyllä, luovuudella, tarkoitetaan kykyä kuvitella, keksiä ja löytää toimivia ratkaisuja ongelmiin ja tarpeiden ilmaisemiseen, ajatella persoonallisilla tavoilla. Luovuutta voi kehittää kaikella olemisen ja toiminnan alueilla, mutta taiteelliseen toimintaan luovuus kuuluu hyvin selvästi. Sen avulla voi omia luovia voimavarojaan tunnistaa, kehittää ja harjoittaa. Tämä onnistuu sen vuoksi, että taidetoiminnassa ei vaadita alituista järkevyyttä, ennalta määrättyjen tavoitteiden saavuttamista tai johdonmukaisuutta. Taide sallii kokeilun ja leikin. Myös siksi, että toiminta on kokonaisvaltaista, ja siinä ovat mukana niin tunteet, aistit, mielikuvat, muisti kuin kognitiiviset toiminnotkin. Kuvan tekeminen tuottaa usein mielihyvää, toiveikkuutta ja onnistumisen iloa. Kuvan esiintuoma tekijän henkilökohtainen kokemus tai havainto saattaa olla erittäin voimaannuttava kokemus. (Mantere 2007b, 190-191, 194.)

Ihminen tuo ajatuksensa näkyväksi kuvataiteen avulla ja pyrkii tulkitsemaan asioiden sisältöä visuaalisesti. Yhteisöjen ja yksilöiden elämän tarinoita viestitään kuvan avulla ja ne välittävät tietoa, jota sanoin on vaikea kertoa. Luovalla toiminnalla yksilö voi olla vuorovaikutuksessa yhteisöjen kanssa. Kuvataiteen äärellä voi kokea suuria nautinnon tunteita, mutta toisaalta se voi myös hämmästyttää ja ärsyttääkin. Huomioimalla omat reaktionsa ihminen voi syventyä tutkimaan itseään ja olla vuorovaikutuksessa taiteen kanssa. (Töyssy, Vartiainen & Viitanen 1999, 11,15; Sava 2007,46-47.) Vaikka taide tuottaa paljon yhteiskunnallisia ja yhteisöllisiä merkityksiä, on sillä merkitystä myös yksilön persoonalle. Ihminen voi lisätä henkistä hyvinvointiaan ja toteuttaa kauneuden tarvettaan taiteen avulla. (Töyssy ym. 1999. 19.) Oma mielihyvä taideteoksesta tai taiteen tekemisestä on arvokkain ja merkityksellisin yksilölle itselleen. Taide koskettaa henkilökohtaisesti jokaista, ja kokemusta käytetään minuuden rakentamiseen, oli kokemus sitten hyvä tai huono. Luovan prosessin keinoin voidaan saada negatiiviset kokemukset ja vastoinkäymiset muutettua siedettäväksi kokemuksiksi. (Töyssy ym. 1999, 167; Mantere 2007a, 17.)

Mantere (2000) toteaa, että kuva koskettaa usein niitä mielen maisemia ja tasoja, joita muuten on vaikea saavuttaa esimerkiksi sanoin. Toisaalta kuvia on hyvä myös selittää sanoin, jolloin sanat rikastuttavat, luonnehtivat ja selvittävät kuvallista ilmaisua. Hänen mukaansa ku-

vat kertovat myös ihmisen kärsivällisyydestä tai malttamattomuudesta sekä tahdon voimasta ja voimattomuudesta. Ne ilmaisevat usein kärsimystä, mutta myös hyvää ja kaunista. Kuvat antavat mahdollisuuden uuden kokeilemiselle ja kuvittelulle, jotka tuottavat luovia mielikuvia. Usein ne ovat syvällisempää ilmaisua kuin tekijä huomaakaan. Taide ja mielikuvat ovat psyyken kieltä ja toimivat ulkoisen ja sisäisen välillä. Luova toiminta vaatii mielikuvia, oli kyse sitten taiteesta tai oman elämän suunnittelemisesta. Kuva voi olla sellainen ilmaisun väylä, joka tarjoaa mielikuvien, tunteiden, arvojen ja ajatusten käsittelyn sekä oman elämän ja miinuden merkityssisältöjen vahvistamisen. (Mantere 2000, 14-15.)

Mielikuvat voivat toimia tiedostamattoman ja tietoisien mielen välillä. Siinä missä sanat ovat sosiaalinen tapa kommunikoida toisten ihmisten kanssa, ovat mielikuvat yksilöllisiä ja persoonallinen tapa kommunikoida itsensä kanssa sekä ajatella kokonaisvaltaisesti, intuitiivisesti ja metaforisesti. (Hentinen 2007, 145.) Kuvilla voidaan ilmaista omia muistoja, historiaa, mielikuvia, unia ja haluja tulevaisuudesta tai nykyhetkestä (Piri 1994, 8.) Taide tarjoaa luovia välineitä myös oppimiseen, sillä se kyseenalaistaa asioita ja haastaa valmiit vastaukset. Taide esittää kysymyksiä ja argumentoi valmiiden vastausten sijaan sekä tarjoaa tietoa, johon kuuluvat konfliktit ja tunteet. Tällöin oppiminen vaatii uteliaisuutta, perspektiivin vaihtamista, kysymyksiä, epävarmuuden sietämistä sekä vastaansanomista, jotka liittävät mielikuvituksen ja tunteet älyyn. (Räsänen 2008, 124, 139.)

Taideaineet kehittävät kognitiivista oppimista. Joidenkin teorioiden mukaan kognitiivisiksi voidaan luokitella kaikki mielen toiminnot, joilla informaatiota otetaan vastaan ja käsitellään, kuten esimerkiksi oppiminen, muisti, aistihavainnot ja ajattelu. Heidän mukaansa taide on emotionaalista ja konkreettista, mutta myös älyllistä ja abstraktia. Kognitiivisen kasvun ilmaisijana voidaan nähdä lapsen kuvallinen kehitys, ja se voi olla yksi tietämisen tapa. Kognitiivista toimintaa on havaitseminen ja näköhavainto taas kuvallista ajattelua. Taiteen tekeminen on puolestaan ongelman ratkaisua. Havaitseminen vaatii mielen aktiivista toimintaa ja kohteen ominaisuuksien määrittelyä ja tiedon rakentamista. Kuvallisella ilmaisulla voidaan ilmaista jonkin asian piirteitä ja merkityksiä aistittavien ominaisuuksien perusteella. Asioita käsitellään ensin havainnoiden ja sen jälkeen muutetaan ne esittäviksi käsitteiksi. Taiteen tekemiseen liittyy siis useimmiten kognitiivista toimintaa, joko tunnetta, ajattelua tai havaitsemista. Taide auttaa meitä näkemään maailmaa uudella tavalla ja laajentaa ymmärrystämme. Koulussa kuvaamataidon tunneilla pyritäänkin siihen, että oppilas saa elämyksiä, ratkaisee ongelmia, ajattelee elämään ja kulttuuriin liittyviä ilmiöitä sekä ilmaisee niitä, tunteitaan ja mielipiteitään sekä näkee ilmiöt uudesta näkökulmasta tai uudella tavalla. (Räsänen 2008, 45-46, 70, 74.)

Kuvallisessa ilmaisussa käytetään siis ongelmanratkaisutaitoja. Miten esimerkiksi tunteet voidaan ilmaista kuvallisoin keinoin, tai miten jokin kolmiulotteinen havainto voidaan ilmaista

kaksiulotteisesti niin, että sen olemus ja muodot säilyvät ja miten kuvata abstrakteja käsitteitä ilman sanoja kuvan välityksellä. Kuvan tekijä ilmaisee aina oman näkemyksensä ja siihen vaikuttavat hänen historiansa, taustansa, kulttuurinsa ja elämäkatsomuksensa.

Monissa valtakunnallisissa suurhankkeissa panostetaan tällä hetkellä myös paljon nuoriin. Jatkossakin kohderyhmään tulisi keskittyä, sillä kasvava nuorisotyöttömyys ja syrjäytyminen ovat hyvin mittavia haasteita nykypäivän nuorisotyössä. (Havu, Talvitie, Rajakari & Kuusimäki 2011, 11-12.) Taideaineita pidetään ainutlaatuisina yksilön kehitystä tukevana oppiaineena juuri sen vuoksi, että se liittyy tunteisiin ja aisteihin. Sitä pidetään kaikille hyödyllisenä aineena, joka valmistaa oppijaa esimerkiksi työelämään. Taiteen nähdään kehittävän suunnittelu- ja yhteistyökykyä sekä tukevan luovuutta ja aloitteellisuutta. Sen nähdään lisäävän taitoa analysoida, löytää ja välittää informaatiota. Kaikkia näitä taitoja tarvitaan työelämässä. Useat taidekasvattajat uskovat taiteiden auttavan myös muiden aineiden oppimisessa ja niitä käytetäänkin usein muiden aineiden ilmiöiden ymmärtämisessä ja sisältöjen kuvittamisessa. (Räsänen 2008, 116-117.)

Nykypäivän taidekasvatus paitsi että rohkaisee yksilöä vapaaseen itsensä toteuttamiseen, myös lisää kuvakulttuurin tuntemusta. Kuvien ja viestinnän laaja ja moninainen käyttö yhteiskunnassa vaatii kuvakulttuurien kriittistä ja analyttistä tarkastelua. Yleissivistävässä opetuksessa yksilön kokemukseen ja yleiseen kulttuuriin perustuvan tiedon vuorovaikutus onkin tärkeä. Yhteiskunnalla on oma kuvallinen kielensä, jonka tunnistaminen vaatii kyseisen yhteiskunnan kulttuurin tuntemusta. Kuvia voidaan tulkita tunnistamalla niiden sisältämiä merkityksiä. (Töyssy ym. 1999, 171, 244.)

Mantere (2000) kirjoittaa kuvan merkityksestä ihmisen elämässä. Hänen mukaansa ihmiselle luonteenomaista toimintaa on erilaisten merkkien tekeminen, johon viittaavat jo muinaiset luolamaalauksetkin. Kuvat luovat monia merkityksiä monella eri tasolla, joihin tekijä tuo aina oman jälkensä ja historiansa. (Mantere 2000, 14.) Laajemmin ajateltuna taide kertoo ihmisyiden historiasta. Se on sidoksissa aikaan ja paikkaan sekä kulttuuritaustaansa. Taide kertoo ajastamme niin itsellemme, toisillemme kuin jälkipolvillekin. (Piri 1994, 5.) Manteren mukaan ihminen on oman elämänsä muotoilija, koska pystyy tuottamaan kuvaa itsestään ja maailmastaan. Taide tai luova ilmaisu vie ihmisen hetkeksi kontrolloimattomaan, hallitsemattomaan ja tiedostamattomaan ajattelun maailmaan, minkä jälkeen voi syntyä jotain uutta ja merkityksellistä. Tuotoksen pohdinta ja reflektointi auttavat näkemään yhteyden omaan elämään. Keskeistä luovassa tapahtumassa on mielikuvien leikki eikä niinkään järkipäinen ajattelu. Kuvan tekemisessä merkityksellistä on myös kaaoksen sietäminen ja kontrollista, suunnitelmista ja tahdosta luopuminen. Luova tapahtuma, muodon syntyminen, vaatii hetkellisen irti päästämisen ja antautumisen prosessin vietäväksi. Näin uuden löytäminen voi tapahtua. (Mantere 2007a, 13.)

Kuvat vaikuttavat meihin omilla sanoillaan, ja ilmaisu voi olla hyvinkin osuvaa ja suoraa verrattuna selittäviin sanoihin, puheeseen. Usein traagisimmat ja varhaisimmat muistot jäävät kognitiivisen tietoisuuden ulottumattomiin. Kuvallinen työskentely auttaa aistimellisten muistojen käsittelyssä. Tällöin asioiden käsittelyä helpottaa se, että ne voidaan pitää kuvan avulla itsen ulkopuolella ja tarkastella asioita materiaalisella tasolla. Muistoja voidaan ilmaista sanoin, mutta niiden merkityksiä voidaan työstää myös sanattomasti taiteen keinoin. Kuvallinen työskentely mahdollistaa vapauden mielikuvien luomiselle sekä tunteille, ja se mahdollistaa myös merkitysten oivaltamisen ja yhteyksien luomisen muutenkin kuin kognitoiden tasolla. (Rankanen 2007, 42.)

Taidetyöskentely heijastelee tekijän omia ominaisuuksia ja näin tarjoaa mahdollisuuksia muutoksille. Heijastuksia voi näkyä myös ympäröivästä maailmasta, omasta historiasta ja sosiaalisista suhteista. Ne voivat heijastaa jopa jotain universaalia, joka ilmestyy tuotokseen tekijän tahtomatta. Sisäisen maailman peilaaminen taideilmaisuun tarjoaa mahdollisuuden sen pohittamiselle ja tutkimiselle. Taidetyöskentely voi johdatella tekijän uusien näkemysten ja suhtautumistapojen äärelle. Omien heijastusten tutkiminen ja uudelleen omiin kokemuksiin liittäminen voi vahvistaa kokemusta itsestä sekä omista toimintatavoista. (Rankanen 2007, 43.) Taide on siis aina tekijän näkökulma elämään ja hän osallistuu prosessiin koko olemisellaan niin fyysisesti kuin psyykkisestikin. Taidetta tehtäessä luodaan aina maailmaan jotain uutta. (Piri 1994, 7.)

6 Opinnäytetyön lähtökohdat ja toimintaympäristö

Toteutamme tutkimuksemme Hyvinkään-Riihimäen Seudun Ammattikoulutussäätiön Starttipajalla. Hyvinkään- Riihimäen Seudun Ammattikoulutussäätiö eli HRAKS huolehtii monipuolisen työllistymisen edistämisen palveluista alueellaan. HRAKS tarjoaa työpajatoimintaa sekä aikuisille että 17-29-vuotiaille nuorille Hyvinkään, Riihimäen, Hausjärven, Lopen ja Nurmijärven alueella. HRAKS huolehtii myös alueellisesta etsivästä nuorisotyöstä sekä Hyvinkään kierrätyskeskuksen toiminnasta. Lisäksi säätiö kehittää ja edistää ammatillista koulutusta. Pää tavoitteena säätiön toiminnassa ovat kehittämisen sekä monipuolisen ja laadukkaan työkyvyn ylläpitämisen palvelut. Riihimäellä on aikuisten Työmyllytoimintaa sekä nuorten Työmyllyt, Cafe Harju, Tekniikkapaja ja Starttipaja. Tekniikkapaja on suunnattu ammatillisen koulutuksen omaaville nuorille sekä niille, joilla on vahvat edellytykset työelämään siirtymiselle. Starttipaja tarjoaa kuntouttavaa työtoimintaa nuorille, jotka tarvitsevat vielä enemmän tukea arkeen sekä työelämään tai kouluun siirtymiseen. Seuraavassa luvussa keskitymme Starttipajan toiminnan kuvaamiseen.

Kohderyhmänämme ovat Starttipajan nuoret, jotka voivat olla iältään 17-29-vuotiaita. HRAKS:n Starttipajalle ohjataan nuoria useista eri paikoista. Lähettävänä tahoina voivat toimia muun muassa Työvoiman palvelukeskus, TE- toimisto, etsivä nuorisotyö, A-klinikka, sosiaalitoimisto sekä kuntoutusohjaaja Kanta-Hämeen Sairaanhoidopiirin Riihimäen yksiköstä ja Nuorten palvelupiste Nuppi. Asiakas voi myös itse hakeutua pajalle. Harjoittelujakso voi kestää kuukaudesta kuuteen kuukauteen ja kuntouttavan työtoiminnan sopimus tehdään aluksi kolmeksi kuukaudeksi, jota kuitenkin voidaan jatkaa kahteen vuoteen. Keskimääräinen pajajakson pituus on noin kolme kuukautta. Jokainen asiakas haastatellaan ennen pajalla aloittamista. Haastattelussa kartoitetaan asiakkaan elämäntilannetta, toimintakykyä ja motivaatiota.

HRAKS:n nuorten Starttipajalla toimintaa ohjaa kaksi valmentajaa, yksilö- ja työvalmentaja. Työpajan toiminta profiloituu tällä hetkellä lähes kokonaan kuntouttavaan työtoimintaan. Työkokeilujaksot ovat myös mahdollisia. Starttipajan toiminnassa korostuvat yksilö- ja ryhmävalmennus. Valmennuksessa painotetaan arjenhallintaa, sosiaalisia taitoja, työelämän pelisääntöjä, ryhmätyöskentely- sekä vuorovaikutustaitoja unohtamatta nuoren persoonallista kasvua ja oman tulevaisuuden suunnittelua. Starttipaja voi olla nuoren ensimmäinen askel kohti työelämää tai koulutusta esimerkiksi päihde- tai mielenterveyskuntoutuksen jälkeen. Jokaisella nuorella on omat taustansa ja lähtökohtansa, jotka otetaan huomioon, kun nuoren kanssa tehdään tavoitteita pajajakson. Toiset tarvitsevat enemmän tukea arjen hallintaan kuten säännölliseen päivärytmiin, talouden hallintaan, hyvinvointiin ja sosiaalisiin taitoihin. Toiset taas tarvitsevat enemmän tukea kiinnostavan työ- tai opiskelupaikan löytämiseen. Usein kohderyhmämme nuorilla on haasteita useammalla elämän osa-alueella, joihin he voivat saada apua työpajalla.

7 Tutkimuskysymykset, tarkoitus ja tavoite

Hirsijärven, Remeksen ja Saravaaran (2004) mukaan tutkimuksella on aina tarkoitus tai tehtävä. Tutkimuksen tarkoitusta voidaan kuvata neljällä eri piirteellä; kartoittava, selittävä, kuvaileva ja ennustava. (Hirsjärvi ym. 2004, 128-129.) Opinnäytetyömme on kuvaileva ja tarkoituksenamme on kuvailla kuvispajan toimintaa mahdollisimman tarkasti. Lisäksi kuvispajan tarkoituksena on tuottaa nuorille onnistumisen kokemuksia kuvallisen toiminnan avulla. Tutkimuksemme pyrkii vastaamaan seuraaviin kysymyksiin:

1. Miten kuvallisen ilmaisun avulla voidaan lisätä nuorten hyvinvointia työpajalla?
2. Minkälainen on nuoren oma kokemus kuvan tekemisestä kuvispajalla?

Ensimmäinen kysymys koskee sitä, miten työpajatyöskentelyllä, tässä tutkimuksessa kuvispajatyöskentelyllä, voidaan vaikuttaa nuorten hyvinvointiin ja sen lisäämiseen käyttäen apuna

kuvallista ilmaisua. Pohdimme sitä, miten toteuttamamme paja onnistui ja mitä olisimme voineet tehdä toisin. Toisella kysymyksellä haemme vastauksia siihen, minkälaisia ovat nuorten omat kokemukset työskentelystä kuvispajalla.

Kuvispajassa ei ole kyse taideterapiasta, vaan käytämme kuvallista ilmaisua työmenetelmänä. Känkänen (2013) toteaa, että ainoastaan tehtävään koulutettu terapeutti voi antaa eri taide-
muotoihin perustuvaa luovuusterapiaa kuten kuvataideterapiaa. Terapia on yleensä pitkäkestoisista ja säännöllistä, ja se perustuu tavoitteelliseen ja hoidolliseen suunnitelmaan. Vaikka kyse ei olisikaan terapiasta, voi taidelähtöisellä toiminnalla olla terapeuttisia vaikutuksia. Taiteen tekeminen ja kokeminen voi olla arkimielessä virkistävää, lohduttavaa, hoivaavaa tai terapeuttista ja parantavaa. Ihmisen mahdollisuudet hyvinvoinnin kokemuksiin lisääntyvät ja kommunikaatio itsen sekä toisten kanssa paranee, jos ilmaisutaitoja onnistutaan harjoittamaan toiminnan avulla. Taidelähtöinen työskentely innostaa kokemuksiin ja elämyksiin. Sosiaalisuudessa se on toimintaa, jossa painottuvat yhteisöllisyyden ja osallisuuden kokemusten vahvistaminen. (Känkänen 2013, 33-34.)

Tarkoituksenamme ei siis ole analysoida tai tulkita pajan aikana syntyneitä tuotoksia, vaan perehtyä nuorten kokemuksiin ja ajatuksiin, joita heille toiminnan aikana syntyy. Opinnäytetyömme tarkoituksena on kuvailla kuvispajan toimintaa mahdollisimman tarkasti. Lisäksi kuvispajan tarkoituksena on kuvallisen toiminnan avulla tuottaa nuorille onnistumisen kokemuksia. Kuvispajalla tarjoamme työpajan nuorille mahdollisuuden kokea onnistumisia, jotka useilla ovat jääneet hyvin vähäisiksi. Nuoret voivat pohtia omaa hyvinvointiaan ja siihen vaikuttavia tekijöitä kuvan avulla. Tutkimuksemme nuorten työskentely painottuu oman hyvinvoinnin pohdintaan ja siihen liittyviin asioihin.

Tutkimuksemme tärkein tavoite on tutustuttaa nuoret kuvan tekemiseen ja työvälineisiin. Toimintamme voi innostaa nuoria uuden itsensä ilmaisun välineen pariin tai he voivat saada innostuksen jopa uuteen harrastukseen, joka puolestaan lisää hyvinvointia. Monelle nuorelle kuvan tekeminen on vieras asia, joten jo tutustuminen työvälineisiin voi olla uusi kokemus. Tutustuminen kuvalliseen ilmaisuun voi saada nuoren hyödyntämään menetelmää myöhemmin, vaikka se tuntuisikin vieraalta vielä kuvispajalla.

8 Tutkimuksen toteutus ja tutkimusmenetelmät

Opinnäytetyömme on kvalitatiivinen eli laadullinen tapaustutkimus. Laadullisen tutkimuksen lähtökohtana on kuvata todellista elämää, johon sisältyy ajatus todellisuuden moninaisuudesta. Tutkimuksen kohdetta pyritään tutkimaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Tutkittavasta on mahdollista löytää monenlaisia suhteita, sillä tapahtumat muokkaavat samaan aikaan toinen toistaan. Pyrkimyksenä laadullisessa tutkimuksessa onkin löytää tai paljastaa tosiasioi-

ta sen sijaan, että jo olemassa olevia väittämiä todennettaisiin. Tutkimustulokset voivat olla ehdollisia selityksiä, jotka rajoittuvat johonkin paikkaan ja aikaan. (Hirsjärvi ym. 2004, 152.)

Laadullisessa tutkimuksessa tutkija luottaa keskusteluihinsa tutkittavien kanssa sekä omiin havaintoihinsa. Apuna tutkija voi käyttää testejä ja lomakkeita hankkiessaan täydentävää tietoa. Tutkija ei määritä sitä, mikä on tärkeää, vaan sen määrittävät aineiston monitahoisuus ja yksityiskohtainen tarkastelu. Laadullisen tutkimuksen aineiston hankinnassa käytetään metodeja, joissa pääsevät esille tutkittavien näkökulmat, esimerkiksi osallistuva havainnointi, teemahaastattelu ja ryhmähaastattelu. Tutkimuksen kohdejoukko valitaan tarkoituksenmukaisesti, kun taas määrällisessä eli kvantitatiivisessa tutkimuksessa käytetään usein satunnaisotoksen menetelmää. Laadullinen tutkimus on usein joustava, jolloin tutkimussuunnitelma muotoutuu tutkimuksen edetessä ja olosuhteiden mukaisesti. Tapauksia käsitellään ainutlaatuisina ja aineistoa tulkitaan sen mukaisesti. Aineistosta ei tehdä päätelmiä yleistettävyyden vuoksi, vaan pyritään tutkimaan yksityistä tapausta niin tarkasti, että yksityisessä toistuu yleinen. Saadaan siis näkyviin se, mikä ilmiössä on merkittävää ja mikä toistuu usein myös yleisemmällä tasolla. (Hirsjärvi ym. 2004, 155, 171.)

Tapaustutkimus on tutkimuksellinen lähestymistapa. Perinteiset tutkimusstrategiat voidaan jakaa kolmeen ryhmään, joita ovat kokeellinen tutkimus, survey-tutkimus ja tapaustutkimus. Tapaustutkimukselle on ominaista se, että tuotetaan yksityiskohtaista tietoa yksittäisestä tapauksesta tai pienestä joukosta tapauksia jotka ovat suhteessa toisiinsa. Yleensä kohteena on yhteisö, ryhmä tai yksilö. Aineistoa kerätään useita metodeja käyttämällä ja tavoitteena on kuvailla ilmiötä. Olennaista on, että tapaus muodostaa kokonaisuuden. (Hirsjärvi ym. 2004, 125-126.) Usein tapaustutkimusta käytetään, kun halutaan syvällistä ymmärrystä kohteesta ja huomioida siihen liittyvät yhteydet. Tuloksia on kuitenkin hyvä pohtia yleisemminkin, esimerkiksi sitä, miten tuloksia voidaan hyödyntää muualla. Vaikka yksittäistapauksista ei voida esittää yleistyksiä, voi yksittäistapausta koskeva tutkimus kuitenkin huolella tehtynä tarjota yksittäistapausten ylittävää tietoa. Perusteellisella aineiston kuvaamisella ja sen analyysillä voidaan vahvistaa tulosten merkittävyyttä ja oikeellisuutta. (Saaranen-Kauppinen & Puusniikka 2006a.) Käytämme opinnäytetyössämme tutkimusmenetelminä havainnointia sekä haastattelua. Keräämme aineiston kuvispajasta, joka toteutetaan viitenä eri kertana Starttipajan tiloissa. Havainnoimme nuorten työskentelyä ja keskusteluja sekä haastatteleme heitä saadaksemme lisätietoa havaintojen tueksi.

8.1 Havainnointi

Havainnoinnin avulla saadaan tietoa siitä, mitä tapahtuu. Se paljastaa, toimivatko ihmiset puheidensa mukaisesti. Havainnointi on näkemisen lisäksi tarkkailua, jossa käytetään aisteja ihmisen kokonaisvaltaisessa sekä tietoisessa asioiden, tapahtumien ja ilmiöiden aistimisessa.

(Hirsjärvi ym. 2004, 201.) Havaitsemisessa tutkijan tulisi ymmärtää havaintojen yhteys siihen, missä havaintoja tehdään (Vilka 2006, 9,37).

Havainnointi on todellisen maailman ja elämän tutkimista, ja sen avulla voidaan saada suoraa tietoa ryhmien, organisaatioiden tai yksilöiden käyttäytymisestä ja toiminnasta. Havainnointi on oiva menetelmä vuorovaikutuksen, nopeasti muuttuvien ja vaikeasti ennakoitavien tilanteiden tutkimisessa. Se sopii käytettäväksi myös silloin, jos tutkittavat ovat vaikeasti haasteltavissa. (Hirsjärvi ym. 2004, 202-203.) Havainnoinnin avulla voidaankin kerätä monipuolista ja mielenkiintoista aineistoa (Vilka 2006, 38). Tutkimusprojektissamme havainnoimme nuorten käyttäytymistä ja toimintaa kuvispajan aikana. Toiminnan ja käyttäytymisen lisäksi havainnoimme pajan tunnelmaa. Havainnoinnissa käytämme myös ulkopuolista havainnoijaa, joka tarkastelee tapahtumia ulkopuolisena toiminnasta. Näin pyrimme saamaan ulkopuolisen tuottamaa tietoa siitä, miten kuvallisen ilmaisun avulla voidaan lisätä nuorten hyvinvointia työpajalla. Tutkimuksemme ulkopuolisena havainnoijana toimii toinen työpajan ohjaajista sekä toisen pajan yksilövalmentaja. Molemmat havainnoijat ovat tuttuja jo entuudestaan Starttipajan nuorille. Tämä on hyvä asia, koska silloin havainnoijan läsnäolo ei aiheuta lisää jännitettä nuorten toimintaan. Havainnoinnin apuna käytetään havainnointilomaketta (liite 1) ja tehdään muistiinpanoja havainnoinnin aikana.

Havainnointia on myös kritisoitu siitä, että havainnoija voi muuttaa tai häiritä tilanteen kulkua. Tällaista haittaa voidaan yrittää ehkäistä sillä, että tutkija vierailee tutkittavien luona jo ennen havaintojen tekemistä niin usein, että häneen totutaan. Haittana voi olla myös se, että tutkija kiintyy tutkittaviinsa, joko ryhmään tai tilanteeseen, jolloin tutkimuksen objektiivisuus kärsii. Havainnointia haittaa myös se, että tietoa voi olla vaikea tallentaa heti, ja tutkija joutuu luottamaan muistiinsa kirjatessaan havaintonsa myöhemmin. (Hirsjärvi ym. 2004, 202-203.) Vilka (2006) mainitsee havainnoinnissa myös valikoinnin, joka voi olla myönteistä tai kielteistä. Myönteisessä mielessä voidaan tehdä tietoista valikointia, joka auttaa tutkijaa pysymään olennaisissa asioissa. Kielteisessä mielessä valikointi voi olla tiedostamatonta ja havainnointi keskittyä tuttuihin asioihin, jolloin saadaan haluttuja tutkimustuloksia. Tällöin ei tavoiteta tutkimuskohteen hiljaisen tiedon tasoa. (Vilka 2006,13.)

Havainnointia voidaan tehdä hyvin tarkasti jäsennehtynä ja systemaattisesti, tai se voi olla hyvin vapaata ja toimintaan mukautuvaa. Tutkijan rooli voi olla ulkopuolinen tai toimintaan osallistuva. Usein hyvin jäsennehtyä ja strukturoitua havainnointia tehdessään tutkija pitäytyy ulkopuolella tapahtumista. Toimintaan osallistuvalla tutkijalla on taas aktiivinen rooli havaittavassa toiminnassa. Tavallisesti osallistuvassa havainnoinnissa tutkija osallistuu tutkittavien toimintaan heidän ehdoillaan. (Hirsjärvi ym. 2004, 203.)

Osallistuvassa havainnoinnissa tutkija voi usein pyrkiä pääsemään havainnoitavan ryhmän jäseneksi. Tutkija pyrkii jakamaan ryhmän kanssa elämäkokemuksia sekä pääsemään sisään ryhmän elämismailmaan. Tutkijan osallistumisen aste voi vaihdella täydellisestä osallistujasta täysin havainnoitsijaan. Täydellisestä osallistumisesta, jossa tutkija pyrkii ryhmän jäseneksi, voi syntyä ongelmia. Usein ongelmat ovat eettisiä, ja tutkijalle aiheutuu ristiriitaa siitä, miten olla luonnollinen jäsen ryhmässä ja toisaalta olla tutkijana keräämässä tietoa tieteellistä tarkoitusta varten. Edelliselle voi olla vaihtoehtona osallistuminen havainnoijana. Tällöin tutkittaville selvitetään se, että havainnoija on ryhmässä havaintojen tekijä. Tutkija pyrkii luomaan hyvät suhteet tutkittaviinsa, osallistuu ryhmän toimintaan ja esittää tutkittavilleen kysymyksiä. Havainnointi voi kohdistua rajattuihin kohteisiin tai pyrkimyksenä voi olla kokonaisvaltainen kuva tutkittavan elämästä. (Hirsjärvi ym. 2004, 205-206.)

Käytämme opinnäytetyössämme pääasiallisesti osallistuvaa havainnointia. Olemme opinnäytetyön tekijöinä mukana ryhmän toiminnassa ja keskusteluissa sekä ohjeistamassa kuvispajatyöskentelyssä. Havainnointi tapahtuu siis toiminnassa mukana olemalla ja huomioita teke-mällä. Toisaalta kuvallisen työskentelyn aikana havainnointia toteutetaan niin, että tutkija on ulkopuolinen ja voi tarvittaessa esittää kysymyksiä tehdessään havaintoja näkemästään. Ulkopuolinen havainnoija keskittyy pääasiassa havainnointiin eikä niinkään vaikuta ryhmän toimintaan.

Käytettäessä havainnointia tutkimusaineiston keräämisessä päämenetelmänä teorian merkitys korostuu. Syynä tähän on, että havainnointi pohjautuu tutkijan omiin havaintoihin, eikä henkilökohtaisiin havaintoihin perustuva havainnointi ole yleistettävissä. Teoriat innostavat parhaimmillaan tutkimusaineiston keräämiseen, ja niiden avulla tuotetaan uusia havaintoja. Ne suuntaavat tutkijan huomiota antamalla uusia näkökulmia tutkittavaan aineistoon. Aineiston keräämisessä tutkijan on hyvä suunnata havaintojaan tiettyihin asioihin, ennalta mietittyihin toimintoihin tutkimuskohteessa, jotka ovat voineet nousta teorian pohjalta. (Vilka 2006, 79-81.)

8.2 Haastattelu

Toisena aineistonkeruun menetelmänä opinnäytetyössämme käytämme haastattelua. Haastattelu on ainutlaatuinen tiedonkeruu menetelmä siinä suhteessa, että tutkittavan kanssa ollaan suorassa kielellisessä vuorovaikutuksessa. Haastattelun suurimpana etuna pidetään sen joustavuutta aineistoa kerättäessä. Tiedonkeruuta voidaan säädellä joustavasti tilanteita ja vastaajia myötäillen sekä haastatteluaiheiden järjestystä muuttaa tarvittaessa. (Hirsjärvi ym. 2004, 193-194.) Opinnäytetyössämme haastattelut suoritetaan kuvispajan viimeisenä päivänä. Haastatteluja ohjaavat tutkimuksemme tarkoitus sekä tutkimuskysymykset.

Haastattelu voidaan valita monista eri syistä. Haastattelua voidaan käyttää silloin, kun halutaan korostaa ihmisen yksilöllisyyttä ja halutaan antaa hänelle mahdollisuus tuoda esiin vapaasti häntä itseään koskevia asioita. Hänet nähdään tutkimuksessa merkityksiä luovana ja aktiivisena osapuolena. Haastattelu voidaan valita myös silloin, kun halutaan selventää saatavia vastauksia sekä syventää saatavia tietoja esimerkiksi pyytämällä perusteluja esitetuille mielipiteille tai esittämällä lisäkysymyksiä. (Hirsjärvi ym. 2004, 194.) Valitsimme aineistonkeruun menetelmäksi haastattelun, koska haluamme saada selville nuorten omia kokemuksia kuvapajasta sekä kuvallisen ilmaisun käytöstä ilmaisuvälineenä. Haastatteluilla saamme syvennettyä tietoamme, jonka olemme keränneet pajatyöskentelystä havainnoimalla. Pohdimme vaihtoehtona myös kyselylomaketta, mutta päädyimme haastatteluun sen joustavuuden vuoksi. Haastattelussa voimme säädellä kysymysten järjestystä ja kysyä tarvittaessa tarkentavia kysymyksiä. Haastatteluissa pääsemme syvemmälle ja nuoret saavat vapaammin kertoa itseään ja hyvinvointiaan koskevista asioista.

Haastattelulla on myös omat heikot kohtansa. Ensinnäkin se on aikaa vievää ja vaatii huolellista suunnittelua ja kouluttautumista haastattelijan tehtäviin ja rooliin. Haastatteluun sisältyy myös virhelähteitä, jotka voivat olla haastattelijasta, haastateltavasta tai tilanteesta lähtöisin. Haastateltava voi esimerkiksi kokea haastattelun pelottavaksi tai uhkaavaksi tilanteeksi. (Hirsjärvi ym. 2004, 195.) Opinnäytetyömme haastattelut pidetään työpajalla nuorille tutussa ympäristössä, ja toinen haastattelija on nuorille tuttu henkilö.

Hirsjärven ym. (2004) mukaan haastattelun luotettavuus voi kärsiä, jos haastattelussa annetaan sosiaalisesti suotavia vastauksia. Tällöin haastateltava voi haluta esiintyä esimerkiksi hyvänä kansalaisena, tietoja omaavana ja kulttuuripersonana tai ihmisenä, joka täyttää sosiaaliset ja moraaliset velvoitteet. Vastaavasti taas vajavaisuuksista ja sairauksista, norminvastaisesta käyttäytymisestä, rikoksesta sekä taloudellisesta tilanteesta mielellään halutaan vaieta. Eri kulttuureissa ja maissa on paljon eroja siinä, miten ihmiset tulkitsevat asemaansa ja suojaavat itseään muita vastaan. Haastattelussa onkin tärkeää, että haastattelija osaa tulkita haastateltavien vastauksia eri merkitysmaailmojen valossa. Koska haastatteluaineisto on aina konteksti- ja tilannesidonnaista, tuloksia tulkittaessa ei pitäisi liioitella yleistämisessä. Tutkittavat voivat puhua haastattelutilanteessa toisin, kuin jossakin muussa tilanteessa. (Hirsjärvi ym. 2004, 195-196.) Pajaympäristö ja nuoret ovat tuttuja haastattelijalle, joten pystymme kiinnittämään huomiota edellä mainittuihin seikkoihin.

Haastattelu on eräänlaista keskustelua, jossa ohjat ovat haastattelijalla. Haastattelu on systemaattinen tiedonkeruumuoto tutkimustarkoituksia varten. Sen avulla pyritään saamaan luotettavia ja päteviä tietoja tavoitteellisesti. Haastattelulajeja on erilaisia, ja ne voidaan erottaa sen mukaan, miten muodollinen ja strukturoitu haastattelutilanne on. Täysin strukturoidun haastattelun kysymyssarjat ovat ennalta laaditut ja ne esitetään tietyssä järjestyksessä.

sä. Toisessa ääripäässä on taas täydellisen vapaa eli strukturoimaton haastattelu. Haastattelijalla on mielessään aihe tai alue, josta keskustelua käydään vapaasti aihepiirin sisällä. Tutkimushaastattelut voidaan jakaa kolmeen ryhmään. Strukturoitu haastattelu on lomakehaastattelu. Haastattelun apuna käytetään lomaketta, jossa kysymysten ja väitteiden muoto sekä kysymysjärjestys on määrätty täysin. (Hirsjärvi ym. 2004, 196-198.) Teemahaastattelussa haastattelun aihepiirit eli teemat ovat tiedossa, mutta kysymysten järjestys ja tarkka muoto puuttuvat. Haastattelussa tutkijalla on mukanaan mahdollisimman lyhyet muistiinpanot käsiteltävistä teemoista, jotta hän voisi keskittyä itse keskusteluun. Tutkijalla voi olla apukysymyksiä tai avainsanoja keskustelun ruokkimista varten. Teemoista ja niiden alateemoista pyritään keskustelemaan varsin vapaasti. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006b.) Avoin haastattelu on kaikista lähimpänä todellista keskustelua. Haastattelussa ei ole kiinteää runkoa, vaan haastattelija selvittää haastateltavan mielipiteitä ja ajatuksia sitä mukaan, kun ne tulevat esiin keskustelussa. Avointa haastattelua voidaan kutsua myös vapaaksi haastatteluksi, syvähaastatteluksi tai strukturoimattomaksi haastatteluksi. (Hirsjärvi ym. 2004, 196-198.) Opinnäytetyössämme käytämme teemahaastattelua juuri sen vuoksi, että se mahdollistaa teemojen sisällä käytävän keskustelun ja kysymysten vapauden. Käytämme haastattelussa haastattelurunkoa (liite 2), jonka teemojen pohjalta kysymykset kysytään. Teemahaastattelu sopii tutkimukseemme hyvin, koska se mahdollistaa vapaamman keskustelun sekä nuorten omien kokemusten kuvaamisen luontevammin kuin strukturoitu haastattelu.

Haastattelu on mahdollista toteuttaa yksilö-, pari- tai ryhmähaastatteluna. Tavallisin haastattelumuoto on yksilöhaastattelu. Parihaastattelu on yksi ryhmähaastattelun muoto, johon pätevät pitkälti samat ohjeet kuin ryhmähaastatteluunkin. Ryhmähaastattelulla saadaan tietoa yhtä aikaa usealta henkilöltä, joten se on tehokas tiedonkeruu muoto. Käyttökelpoinen menetelmä ryhmähaastattelu on eritoten silloin, kun arvellaan haastateltavien arastelevan haastattelua. Ryhmäkontrolli voi olla kuitenkin myönteinen tai kielteinen ilmiö. Ryhmä voi auttaa muistinvaraisissa asioissa tai korjata väärinymmärryksiä. Yhtä hyvin ryhmässä voi olla dominoiva ja keskustelun suuntaa määräävä henkilö tai ryhmä voi estää sen kannalta kielteisten asioiden esiintulon. Haastattelumuodon valintaan vaikuttavat tutkimuksen aihe sekä haastateltavat. (Hirsjärvi ym. 2004, 199-200.) Valitsimme haastattelumuodoksi ryhmähaastattelun. Sen avulla toivomme saavamme aikaan hedelmällisen keskustelun nuorten kanssa. Ryhmähaastattelussa keskustelu on luontevampaa kuin yksilöhaastattelussa, koska nuoret ovat jo entuudestaan tuttuja toisilleen eivätkä näin ollen jännitä haastattelua niin paljoa. He voivat tukeutua toisiinsa, auttaa ja kannustaa. Ryhmähaastattelussa nuoret voivat myös jakaa kokemuksiaan kuvispajalta. Kokemusten jakaminen tukee kuvispajan tavoitetta, nuorten kykyä ilmaista tunteitaan ja hahmottaa omaa hyvinvointiaan. Haastattelijan on muistettava pitää huoli siitä, että jokainen saa äänensä kuuluviin ja ilmaista ajatuksensa. Päätimme myös tallentaa haastattelut videotallenteeksi.

9 Aineiston analyysi

Laadullisen tutkimuksen aineiston analysoinnilla pyritään hajanaisesta aineistosta luomaan selkeää ja yhtenäistä informaatiota. Tarkoituksena on informaatioarvon lisääminen. Analyysillä aineistoa selkeytetään, jotta tutkittavasta ilmiöstä voidaan tehdä selkeitä ja luotettavia johtopäätöksiä. Aineiston laadullinen käsittely perustuu tulkintaan ja loogiseen päättelyyn. (Tuomi & Sarajärvi 2011, 108.). Analyysin tarkoituksena on luoda selkeä sanallinen kuvaus tutkittavasta ilmiöstä. Aineisto pyritään järjestämään tiiviiseen ja selkeään muotoon kadottamatta kuitenkaan sen sisältämää informaatiota. (Tuomi ym. 2011, 103-104.).

Aineistomme koostuu kirjallisesta havainnointimateriaalista sekä haastatteluista, jotka litteroimme kirjalliseen muotoon. Aloitimme aineiston analysoinnin kirjoittamalla kuvispajan aikana täytetyistä havainnointilomakkeista yhteenvedon. Havainnoinneista saimme kerättyä paljon materiaalia toiminnan tarkkaan kuvaamiseen. Sen sijaan haastatteluissa keskityimme keräämään tietoa nuorten kuvispajakokemuksista sekä ajatuksista liittyen hyvinvointiteemaan. Jatkoimme aineiston analysointia kuuntelemalla kuvaamamme haastattelut ja kirjoittamalla ne auki. Aluksi litteroimme haastattelut erittäin tarkasti, jonka jälkeen pelkistimme tekstiä ottamalla turhat väli-ilmaukset pois, jotta haastatteluista on jatkossa helpompi lukea ja käsitellä. Luimme litteroituja haastatteluja, ja aloimme etsiä tekstistä niitä kohtia, joiden avulla voisimme löytää vastauksia tutkimuskysymyksiimme. Jaoimme haastattelutekstit kahtia hyvinvointiin ja kuvispajatoimintaan liittyvien kysymysten alle. Yhdistimme havainnointimateriaaleista ja haastatteluista saamamme tulokset tarkoituksemme ja tavoitteidemme mukaan.

10 Toiminnan suunnitelma

Opinnäytetyömme empiirisen osuuden suoritimme maaliskuussa 2014. Ideat tehtäviin sekä päivien kulkuun nousivat omista ajatuksistamme. Pohdimme useita vaihtoehtoja ja valitsimme niistä lopulta tehtävät, jotka koimme toimivimmiksi nuorten kanssa. Tässä kohtaa oli hyötyä siitä, että toisella meistä on kokemusta työpajatyöskentelystä sekä tutkimukseen osallistuvista nuorista. Näin ollen pystyimme suunnittelemaan toiminnan sopivaksi työpajan nuorille. Tämän kaltainen työskentely oli ollut jo aiemmin tarkoitus toteuttaa Starttipajalla ja nyt sen toteuttamiseen oli hyvä mahdollisuus opinnäytetyön merkeissä. Aihe ja tehtävät olivat siis jo hyvin kypsyneet mielessä, odottaen toteutusta. Tehtäviä suunnitellessamme otimme huomioon työskentelyajan, joka oli noin kaksi tuntia päivässä. Suunnittelimme tehtävät niin, että niihin oli helppo päästä mukaan, vaikka ei joka päivä olisikaan paikalla.

Kävimme esittäytymässä nuorille kaksi viikkoa ennen pajan aloittamista. Toinen meistä oli nuorille tuttu, koska hän on tehnyt heidän kanssaan töitä jo jonkin aikaa, mutta toinen tapasi nuoret vasta ensimmäistä kertaa. Esittelimme nuorille opinnäytetyömme aiheen ja tulevan

toiminnan pääpiirteissään. Vastaanotto oli hyvä, joskaan nyt ei mitenkään kovin innostunut. Kaikista kuvispajan aihe kuulosti sopivalta, eikä kukaan ainakaan heti esittelyvaiheessa ilmoittanut haluavansa jäädä pajasta pois. Suunnittelimme toiminnan niin, että kuvispaja järjestettiin yhden viikon aikana, jolloin keskityimme toimintaan maanantaista torstaihin ja perjantaina pidimme haastattelut. Haastattelupäivänä oli vielä mahdollisuus tehdä keskeneräiset työt loppuun. Emme kuitenkaan halunneet, että nuoret joutuvat tekemään työt kiireellä, vaan tarvittaessa voimme joustaa aikatauluissa. Päätimme aloittaa ja lopettaa toiminnan joka päivä samalla tavalla. Näin saimme toimintaan tuttuja rutiineja ja yhtenäisyyttä. Aloituksessa käytimme kuvakortteja ja kertaamme edellisen kerran tapahtumia. Lopetuksessa jokainen sai kertoa päällimmäiset tuntemukset ja ajatukset työskentelystä. Käyttämämme työskentelyvälineet löytyivät kaikki työpajalta. Käytössämme oli akvarellipaperia, akryylimaaleja, puuvärejä, liituja, tusseja sekä lyijykyniä ja siveltimiä. Nuoret saivat käyttää kaikkia materiaaleja, jotka soveltuivat työskentelyyn. Toiminnan suunnitelma on esitetty taulukossa 1.

Maanantai	Aloitus: Kuvakortit. Minkälainen on sinun aamusi tänään? Käymme läpi mitä kuvispajalla tehdään, välineiden esittely. Mitä hyvinvointi tuo mieleen? Asioita kirjataan samaan aikaan fläpille. Lopetus: Kerrataan päivän aihe, pohdintaa työskentelystä.	Maalaus-/ piirustustehtävä: Kuvaa asioita, jotka kuuluvat sinun hyvinvointiisi.
Tiistai	Aloitus: Kuvakortit. Mikä fiilis? Jatketaan työskentelyä hyvinvoinnin parissa ja tehdään edellisellä kerralla aloitetut työt loppuun. Lopetus: Kerrataan päivän aihe, pohdintaa työskentelystä.	Maalaus-/ piirustustehtävä: Kuvaa asioita, jotka kuuluvat sinun hyvinvointiisi.
Keskiviikko	Aloitus: Kuvakortit. Mikä on päällimmäinen tunne tästä aamusta? Miten tunteita voi kuvata? Yhteistä pohdintaa, maalausharjoitus pensselin käyttöä eri voimakkuuksilla. Lopetus: Kerrataan päivän aihe, pohdintaa työskentelystä.	Maalaus-/ piirustustehtävä: Maalataan eri tunteita muodin ja värein.
Torstai	Aloitus: Kuvakortit. Minkälainen viikko on ollut? Jatketaan tunteiden parissa työskentelyä. Lopetus: Kerrataan päivän aihe, pohdintaa työskentelystä.	Maalaus-/ piirustustehtävä: Kuvaa onnellinen hetki.

Perjantai	Aloitus: kerrotaan päivän ohjelma. Työskentely ja haastattelut 2-3 henkilöä ryhmässä. Lopetus: Kiitämme nuoria rohkeudesta ja osallistumisesta!	Maalaus-/ piirustustehtävä: Jatketaan edellisten kertojen keskeneräisiä töitä.
-----------	---	---

Taulukko 1: Kuvispajan ohjelma

11 Tulokset

Opinnäytetyömme tulokset olemme jakaneet kahteen osaan mukaillen työvaiheitamme. Havainnointien tuloksissa tarkastellaan kuvispajan toimintaa, mitä siellä tehtiin ja miten se toteutettiin. Toiminnan kuvaukset pohjautuvat kaikilla tapaamiskerroilla tehtyihin havainnointimateriaaleihin. Haastatteluiden tuloksilla kuvaamme nuorten omia kokemuksia kuvispajalla työskentelystä ja onnistumisen kokemuksista sekä heidän ajatuksiaan hyvinvoinnista.

11.1 Ensimmäinen kuvispajapäivä 10.3.2014

Aloitimme kuvispajamme ensimmäisen päivän paneutumalla heti hyvinvointiteemaan. Ensiksi pyysimme jokaista paikalla ollutta viittä nuorta valitsemaan kuvakorteista sellaisen kortin, joka kuvaa omaa senhetkistä oloa. Myös me molemmat ohjaajat osallistuimme tähän. Fiilikierroksen jälkeen toinen meistä kertasi vielä opinnäytetyömme aiheen sekä kertoi, mitä ja miksi tulemme tämän viikon aikana kuvispajalla tekemään. Lisäksi kävimme läpi työskentelytavat, eri työvälaineet ja muut käytäntöön liittyvät asiat. Paikalla oli lisäksi ulkopuolinen havainnointija, jolla oli käytössään laatimamme havainnointilomake. Toinen havainnointilomake oli toisella meistä opinnäytetyön tekijöistä täytettävänä toisen toimiessa pääasiallisena ohjaajana. Vielä ennen varsinaisen työskentelyn pariin siirtymistä toinen meistä painotti, että nuorten tekemiä töitä ei analysoida eikä niiden tarvitse avautua kenellekään muulle kuin nuorelle itselleen. Lisäksi kannustimme kokeilemaan, epäonnistumaan ja pitämään mielen avoimena. Paperia saisi aina lisää.

Tämän jälkeen ohjaajana toiminut opinnäytetyön tekijä siirtyi kirjaamaan lehtiötaululle niitä hyvinvointiin liittyviä asioita, joita nuorille tuli mieleen. Ilmitulleita asioita olivat muun muassa kaverit, raha, rakkaus, onnellisuus, ruoka, itsetunto, liikunta ja uudet ihmiset. Tässä välissä paikalle saapui kaksi hieman myöhässä ollutta nuorta, joille kerrattiin nopeasti alussa käydyt asiat. Jatkoimme vielä hetken yhteistä pohdintaa hyvinvointiin kuuluvista asioista. Mielenkiintoisena yksityiskohtana havaitsimme sen, että työ ei tullut kenellekään nuorelle mieleen hyvinvointia lisäävänä asiana tai ainakaan kukaan ei sitä ääneen julki tuonut.

Yhteisen aloituksen jälkeen nuoret siirtyivät omien akvarellipapereidensa luokse suunnittelemaan työtään, jonka toinen meistä opinnäytetyöntekijöistä ohjeisti niin, että isolle paperille voisi maalata tai piirtää yhden tai useamman omaan hyvinvointiin liittyvän asian. Asiaa voisi lähestyä myös negaation kautta, kuvaamalla hyvinvointia vähentäviä asioita. Työn ei tarvitse olla esittävä kuva, vaan voi esimerkiksi käyttää eri värejä ja muotoja. Väärää tapaa tehdä tätä tehtävää ei ole, ja työskentely on täysin vapaaehtoista. Yksi nuorista ilmoittikin jonkin ajan päästä lopettavansa, koska ei kokenut piirtämistä sen enempää kuin maalaamistaakaan miellyttävänä asiana. Nuoret saivat suunnitella työtään ensin pienemmälle paperille, ja kaikki keskittyivätkin oman työnsä tekoon todella hyvin.

Kuva 1: Hyvinvointi

Kaiken kaikkiaan tunnelma kuvispajalla oli oikein hyvä ja keskittynyt. Muutama nuori koki oman hyvinvoinnin pohtimisen aluksi hieman hankalana, mutta kaikki kuitenkin pääsivät töissään hyvään alkuun. Osa nuorista harmitteli, etteivät osaa piirtää, mutta silloin muistutimme, että työtä voi lähestyä myös toisella tavalla. Voi miettiä, miltä esimerkiksi tärkeä harrastus tuntuu, millaisia värejä siihen liittyy tai miten sitä voisi kuvata eri muotoja tai työvälineitä käyttämällä. Ja jos tämäkin tuntuu vielä vaikealta, voi laittaa vaikka silmät kiinni ja maalta täysin intuition avulla. Eräs nuori kuvaili työskentelyä siten, että tekeminen tuntuu mukavalta ja sillä hetkellä kaikki tuntuu menevän hyvin, mutta hetken päästä voi tapahtua mitä vain. Yksi opinnäytetyömme tavoitteista on tuottaa nuorille onnistumisen kokemuksia, ja ainakin ensimmäinen kuvispajakerta vaikutti olevan mukava kokemus nuorille. Kynät ja pensselit heiluivat innokkaasti, ja kaksi nuorta kävi jopa etsimässä Internetistä apua kuvan tekoon.

Oli hienoa huomata, kuinka paneutuneita kaikki tuntuivat olevan. Muutamat juttelivat keskenään ja yksi kuunteli kuulokkeilla musiikkia.

Lopuksi keräännymme kaikki yhteen. Oma työpiste siivottiin ja sitten kävimme jälleen kuvakorteilla läpi sen hetkiset tunnelmat. Kysyimme miltä parintuntinen kuvallinen työskentely oli nuorista tuntunut. Yhtään negatiivista palautetta emme saaneet, vaan työskentely oli tuntunut nuorista joko kivalta tai neutraalilta, ”ihan ok”. Yksi nuorista kertoi pajasta jääneen ”maukas ja kesäinen olo”, ja että ”inspiraatiota sai hetken odottaa”, mutta sitten kun se jostain tuli, niin kuvan teko oli alkanut sujua hyvin. Toinen nuori piti siitä, että oli päässyt piirtämään pitkästä ajasta. Havaintojemme mukaan pajakerta onnistui kaikinensa oikein hyvin ja nuoret pitivät kuvallisesta työskentelystä.

11.2 Toinen kuvispajapäivä 11.3.2014

Toinen pajapäivä aloitettiin osittain eri porukalla kuin ensimmäinen, ja myös ulkopuolinen havainnoija oli eri kuin aiemmin. Aloitimme päivän jälleen kuvakorteilla. Kävimme läpi millainen aamu oli ollut. Toinen meistä opinnäytetyöntekijöistä kertoi paikalla olleille uusille nuorille mistä kuvispajassa on kyse ja mitä eilen pajalla oli tehty. Aluksi paikalla oli vain yksi edellisellä kerralla mukana ollut nuori, joka jatkoi työnsä tekemistä ja loput neljä alkoivat suunnitella omaan kuvaansa. Tehtävän hahmottaminen vaikutti tällä kerralla hieman hankalammalta kuin eilen. Muutama nuori tuntui ihmettelevän aluksi pitkän aikaa, mitä ihmettä he voisivat alkaa tehdä. Tarkentavia ja varmistavia kysymyksiä esitettiin, joihin sitten vastailimme. Yleisesti ottaen tunnelma oli rauhallinen eikä keskusteluakaan juuri esiintynyt. Jonkin verran kuitenkin tuotiin esille sitä, että työn aloittaminen ei ole ihan helppoa. ”Tuntuu, etten yhtään tiedä, mistä voisi aloittaa”, ”aivot ovat ihan jäässä”, ”idea on, mutta en osaa toteuttaa sitä”, ”pitää käydä koneella katsomassa mallia” olivat muutamia kommentteja, joita pajan aikana kuulin.

Kun kaikki olivat vihdoinkin saaneet ajatuksesta kiinni ja jonkin idean, keskittyivät he melko hyvin työskentelyyn. Erilaisia työvälineitä oli käytössä monia: yksi maalasi, muutamat piirsivät lyijy- ja kuulakärkikynillä, myös tussit ja puuvärit olivat käytössä. Nuoret halusivat laittaa radion taustalle soimaan, eikä se havaintojemme mukaan häirinnyt kenenkään tekemistä. Kesken pajan paikalle tuli kaksi edellisenä päivänä mukana ollutta nuorta, jotka pääsivät saman tien jatkamaan keskeneräisiä töitään. Aika kului jälleen nopeasti, ja työt jäivät kesken kuten edellisenäkin päivänä. Töiden aloittaminen ja tekeminen vie paljon aikaa. Onneksi töiden tekemiseen oli varattu aikaa vielä perjantaillekin. Tällä kertaa emme käyttäneet lopetuksessa apuna kuvakortteja, vaan jokainen sai vapaasti kertoa, miltä päivä oli siihen mennessä tuntunut. Eräs ihmetteli sitä, että oli ollut epätavallisen hiljaista. Toinen meistä opinnäytetyön tekijöistä kommentoi siihen, että välillä voikin olla hyvä miettiä hiljaa itsekseen asioita

ja keskittyä vain omaan tekemiseensä. Silloin voi parhaimmillaan päästä flow-tilaan, jolloin kaikki muut ajatukset ja murheet katoavat mielestä. Myös tänään keuhuttiin sitä, kuinka mukavaa oli päästä piirtämään ja käyttämään värikyniä. Nuoret innostuivat kuvan tekemisestä ja toivoivat sitä jatkossakin pajalla tehtäväksi.

11.3 Kolmas kuvispajapäivä 12.3.2014

Tämänkertaiseen pajapäivään osallistui kuusi nuorta, joista yksi oli paikalla ensimmäistä kertaa. Hän halusi myös osallistua toimintaan. Päivän aiheena olivat tunteet. Aloitimme yhteisen osuuden jälkeen kuvakortteja apuna käyttäen. Tällä kertaa valitsimme korteista värin, joka kuvasi aamun fiilistä. Ilmapiiri oli todella hyvä, nuoret olivat hymyileväisiä ja rentoja. Toinen meistä opinnäytetyön tekijöistä selosti lyhyesti päivän teeman, jonka jälkeen nuoret saivat kertoa erilaisia tapoja kuvata tunteita. Saimme lehtiötaululle sanat: ”eleet”, ”tekeminen” ja ”sanat”. Ohjaajana toiminut opinnäytetyön tekijä jatkoi vielä aiheesta puhumista pyrkien saamaan nuoret mukaan keskusteluun. Mietittiin muun muassa sitä, minkälaiset asiat paljastavat tunteet toisissa ihmisissä. Vastauksia tuli kyllä, mutta vapaata keskustelua ei aiheesta päässyt syntymään. Päivälle oli varattu paljon ohjelmaa, joten siirryimme seuraavaksi lämmittelytehtävään.

Jaoimme kaikille paperit ja toinen meistä ohjeisti nuoria hakemaan maaleja sekä siveltimiä. Jokaisen tuli maalata paperille viivaa tai viivoja, jotka kuvastivat aina sitä tunnetta, jonka kulloinkin sanoimme. Tunteet olivat: kevyt, riemukas, iloinen, väsynyt, voimakas, epävarma, leikkisä, jännittynyt sekä rakastunut. Tämän tehtävän nuoret tekivät erittäin keskittyneesti. Väärällä kädellä työskentely tuntui monesta nuoresta jännältä, ja sitä oli mietitty maalatessa paljon. Toinen meistä kertoi, kuinka välillä on hyvä vaihtaa kätsisyyttä eri asioita tehdessä, koska se harjoittaa sekä sen käden motorista toimintaa että toista aivopuoliskoa.

Kuvispajapäivän varsinainen tehtävä käsitteli niin ikään tunteita, ja myös maalausteema jatkui. Nyt annoimme nuorille hieman isomman paperin ja toinen meistä opinnäytetyön tekijöistä ohjeisti: ”maalataan tunteita paperille, yksi tunne yhdelle paperille. Tarkoitus oli siis saada koko paperi täyteen värejä ja muotoja. Voi myös maalata esittävää kuvaa, mutta se ei ole pääasiallinen tarkoitus tässä tehtävässä.” Annoimme nuorille tunteen ja aikaa maalaamiseen oli noin 10 minuuttia jokaista tunnetta kohden. Tehtävänanto ymmärrettiin hyvin, mutta keran vielä varmistimme, että tarkoitus todella oli käyttää koko paperi aina yhteen tunteeseen. Maalattavia tunteita oli kahdeksan, joten ensimmäisten tunteiden jälkeen lyhensimme aikaa noin viiteen minuuttiin, jottei aika olisi loppunut kesken. Nuoret käyttivät alussa enemmän aikaa tunteiden maalaamiseen, mutta loppua kohden havaitsimme vauhdin kiihtyvän. Myös eroja oli paljon; yksi oli jo lopettanut maalaamisen, kun toinen vasta aloitteli. Muutaman keran jouduimme hoputtamaan hitaampia, sillä riskinä oli, että nopeammat olisivat tylsistyneet

odottamiseen ja se olisi saattanut vaikuttaa tekemisen mielekkyyteen. Maalattavat tunteet olivat: ilo, suru, viha, rakkaus, innostuneisuus, jännitys, pettymys ja riemu. Töistä tuli mielenkiintoisen erilaisia, ja eri värejä sekä muotoja oli käytetty paljon.

Kuva 2: Tunteet (innostuneisuus)

Lopuksi nuoret siivosivat oman työskentelypisteensä, minkä jälkeen kokoontuimme vielä yhteen käymään läpi päivän kulkua ja sen hetkistä olotilaa. Jokainen kertoi vuorollaan, millaista tunteiden kuvaaminen oli ollut. Moni oli sitä mieltä, että kahdeksan tunnetta oli liikaa, eikä viimeisiin jaksanut keskittyä enää yhtä hyvin. Innostuneisuutta ja pettymystä oli vaikea kuvata. Yksi olisi toivonut enemmän aikaa. Joku koki värien käytön hieman hankalaksi, toinen totesi, että ei osaa maalata, mutta se ei tässä tehtävässä haitannut. Kaiken kaikkiaan palaute oli aika neutraalia, työskentely oli ollut ”ihan jees, mikäs tuossa”. Aivan lopuksi vielä kysimme nuorilta luvan kuvata töitä opinnäytetyön liitteeksi. Kerroimme, että nimiä ei mainita, jollei joku välttämättä halua, ja muutenkin valokuvien tarkoitus on vain hieman ilmentää sitä, millaisia maalauksia kuvispajalla on syntynyt. Jaoimme myös rungon perjantaista haastattelua varten, jotta nuoret voisivat halutessaan tutustua haastattelun teemoihin jo etukäteen.

11.4 Neljäs kuvispajapäivä 13.3.2014

Torstaina jatkoimme edelleen tunteiden parissa. Otimme jälleen kuvakorttien väripuolen käyttöön, ja kysyimme nuorilta, mikä väri kuvaa parhaiten mennyttä viikkoa. Havaitimme, että ilmapiiri oli aamulla hieman väsähtänyt ja aika hiljainen, paljon passiivisempi kuin esimerkiksi edellisenä päivänä. Kuvakorttikierroksella ilmeni, että kenelläkään ei kuitenkaan ollut erityisen huono päivä. Värikorteista valittiin niin kirkkaita kuin melko neutraalejakin värejä. Moni oli iloinen siitä, että aamu oli aurinkoinen ja kirkas. Aloituksen jälkeen kertasimme vielä, mitä edellisenä päivänä ja aiemmin tällä viikolla oli tapahtunut. Paikalla oli kuusi nuorta, joista jokainen oli ainakin kerran aiemmin ollut paikalla.

Kuva 3: Onnellinen hetki

Tehtävänä oli maalata tai piirtää isolle akvarellipaperille onnellinen hetki. Tarkoitus oli ensin miettiä, miltä se tuntuu, mitä siihen kuuluu ja sitten kertoa se kuvalla. Työ voi olla esittävä tai abstrakti, eikä tämänkään työn tarvitse "avautua" kenellekään muulle. Annoimme nuorille taas suunnittelupaperin; osa käyttikin sitä hyödyksi, osa alkoi heti tehdä isolle paperille. Työskentely oli todella hiljaista ja muutamalla havaitsimme olevan vaikeuksia alkuun pääsemisen kanssa. Ruokailuun mennessä kaikki olivat kuitenkin päässeet alkuun työssään. Päätimme, että nuoret saavat jatkaa työtä myös ruokatauon jälkeen loppupäivän ajan. Keräsimme kuitenkin kaikki nuoret ennen taukoa yhteiseen lopetukseen ja pyysimme heitä kuvaamaan

kahdella sanalla sen hetkisiä fiiliksiä. Tämä osoittautui kohtalaisen haastavaksi, koska kommentit olivat muun muassa "Joo o", "emmä tiiä", "vaikea aloitus".

11.5 Viides kuvispajapäivä 14.3.2014 - haastattelut

Viidentenä päivänä kuvispajalla nuoret saivat tehdä keskeneräisiä töitään loppuun, oallistuen aina vuorollaan haastatteluun. Pajalla oli paikalla kuusi nuorta, jotka kaikki olivat osallistuneet pajaan useampana päivänä. He kaikki osallistuivat myös haastatteluihin. Haastattelimme nuoria kolmen hengen ryhmissä, joten pidimme kaksi ryhmähaastattelua. Haastattelut tallensimme videonauhurille, jonka materiaali litteroitiin kirjalliseen muotoon.

C: "Ihan vois sanoa, et en muista milloin olisin viimeksi maalannu"

Maalaaminen ei ollut nuorille ennestään kovinkaan tuttua puuhaa. Suurin osa kertoi, ettei ollut aikoihin maalannut. Joku muisteli maalanneensa viimeksi yläkoulussa, ja toisille taas piirtäminen oli tutumpaa kuin maalaaminen. Yksi nuorista kertoi harrastavansa maalaamista kotona ja totesikin olevansa musteiden ja maalien suurkuluttaja. Kaikki haastateltavat pitivät maalaamista kuitenkin positiivisena kokemuksena. Se oli nuorten mukaan kivaa, mukavaa, hauskaa ja jännää. Työskentely oli vaihtelua tavallisille pajatöille ja uuden opettelua sekä tutustumista tekniikkaan ja välineisiin.

H1: "No milt se tuntu, maalata? Piirtää? Jos ei oo esimerkiksi pitkään aikaan tehnyt tai... Tai tekee uusilla välineillä... Ni minkälainen kokemus?"

A: "Jännä."

B: "Ihan hauska."

C: "Outo... Vaihteluu... Vähä opetella ensin et miten ne toimii. On vähä erilaiset tekniikat ku jollai lyijäril."

H1: "Oliko vaikeeta alottaa sitä tekemistä, ensinnäkin jos ajattelee sitä maanantain tehtävää, sitä mitä asioita kuuluu hyvinvointiin? Sen miettiminen ja aloittaminen?"

F: "Joo oli vaikee yrittää saada... Miten niinku maalaa siitä aiheesta tai silleen... Yritti niinku keksii idean siihen."

Työskentelyyn keskittyminen todettiin helpoksi. Haastateltavien mukaan pajalla pystyi keskittymään omaan tekemiseen, eikä häiriötekijöitä juuri löytynyt. Yksi haastateltavista totesi kuuntelevansa musiikkia työskentelyn aikana ja näin keskittyneensä hyvin omaan työhönsä. Työskentelyilmapiiri oli niin hiljainen ja keskittynyt, että välillä oli yhden haastateltavan mukaan katseltava ympärille huomatakseen, että paikalla oli muitakin ja kuinka hiljaa ja keskit-

tyneitä kaikki olivat. Kuvispajan ohjeistus koettiin haastattelujen perusteella selkeäksi ja ymmärrettäväksi. Nuoret eivät osanneet antaa mitään negatiivista palautetta pajan ohjauksesta tai tehtävänannoista.

D: ”Mulla se keskittyminen oli kans ihan hyvää. Se on aina kun tiedän mitä oon tekemässä, niin silloin pystyn keskittymään, mut jos on epäselvyyttä sen työn kanssa niin ajatukset lähtee harhailemaan.”

Suurimmalle osalle nuorista jäi parhaiten työskentelystä mieleen tunteiden maalaaminen. Tämän todettiin jäävän mieleen sen vuoksi, että tunteita joutui miettimään ja niitä oli vaikea ilmaista muodoin sekä värein. Kaksi haastateltavista ei osannut sanoa parhaiten mieleen jäänyttä asiaa työskentelystä. Yhdelle jäi mieleen se, että hänellä meni paljon aikaa suunnitteluun, yhdelle taas tehtävä, jossa kuvattiin omaan hyvinvointiin liittyviä asioita. Yhdelle nuorista parhaiten jäi mieleen se, että aloitettuaan maalauksen hyvinvoinnista hän saikin lopullisen idean maalaukseensa vasta työskentelyn aikana.

D: ”No mulla tuli se idea siihen alle viiden minuutin, mutta sitten siinä toteutuksessa on taas kestänyt... Ekat kolme varttia etin niitä kuvia... Niitäkään ei meinannu löytyä sellasia kun olisin halunnu... Että vähän tällaisia ongelmia.”

Nuoret kertoivat saaneensa onnistumisen kokemuksia kuvispajalta hyvin erilaisista asioista. Yksi nuorista piti erittäin paljon maalauksestaan, jonka aiheena oli onnellinen hetki. Hän onnistui siinä tehtävässä mielestään todella hyvin. Myös eräs toinen nuori kertoi onnistuneensa samassa tehtävässä. Onnistumisia koettiin myös ensimmäisen päivän tehtävässä, jossa aiheena oli hyvinvointiin liittyvien asioiden kuvaaminen. Tunteiden maalaamisessa onnistumisten kokemusten kerrottiin liittyvän siihen, että tehtävässä joutui miettimään tunteita ja sitä, miltä ne voisivat näyttää paperille maalattuna. Myös maalaaminen yleensä koettiin onnistumisena.

H1: ”No mitkä oli niitä onnistumisen kokemuksia? Missä onnistuit?”

D: ”Eilinen onnistu törkeen hyvin, tykkään siitä tosi paljon!” (onnellinen hetki)

E: ”Mulle jäi toi työ mitä ekan päivänä aloitin, se oli tosi hyvä (mitkä asiat kuuluvat hyvinvointiisi).”

F: ”Mulle jäi se maalaminen yleensä, ku se tuntu niin kivalta.”

A: ”Melkein kaikissa, eniten tunteiden maalaus, koska siinä joutui miettimään.”

B: ”Onnellinen hetki oli ihan jees, siit tuli ihan hyvä, tai ainaki siit kuvast”

C: ”Ei kyllä ollu mitään inspiraatiota. (onnellinen hetki), hyvinvointitehtävä onnistu. Se oli ihan hauska tehdä.”

Haastateltavien mukaan hyvinvointitehtävän tekeminen oli haastavaa. Heidän mukaansa oman hyvinvoinnin kuvaaminen kuvallisesti ei ollut helppoa. Idea saattoi tulla nopeastikin mieleen, mutta ajatuksen siirtäminen paperille kuvalliseen muotoon todettiin vaikeaksi. Maalauksia tehdessään nuoret kertoivat pohtivansa omaa hyvinvointiaan. Heidän mukaansa he pohtivat ensin hyvinvointiaan ja sen jälkeen maalasivat ideansa paperille. Yhdellä haastateltavista idea maalaukseen syntyi taustaa tehdessä ja samalla alkuperäinen idea muuttui toisenlaiseksi. Toiselle haastateltavalle taas idea syntyi nopeasti, mutta itse toteutus vei puolestaan paljon aikaa. Osa puolestaan koki haasteelliseksi sen, miltä oma hyvinvointi voisi näyttää. Yhden nuoren mukaan hyvinvointia oli vaikea kuvata kuvallisesti. Asiat olivat kyllä ”tiedossa päässä”, mutta niiden siirtäminen paperille oli vaikeaa. Toisella hyvinvoinnin pohdinta kääntyi asioihin, jotka tekevät hänet onnelliseksi.

D: ”Väkisin käänty siihen, et aloin miettiä mitkä asiat tekee mut iloseks, muis-
tin et hyvinvointii piti pohtia, mut sit mietin et eikö ne nyt oo vähän sama
asia.”

H1: ”C, sä teit sen omenan ku siinä pohdittiin sitä omaa hyvinvointii et mitä
asioita liittyy omaan hyvinvointiin. Oliko vaikea?”

C: ”Oli. Mä en siis saanu yhtään mitään.. Siis niinku mieleen että miltä se näyt-
täis... Et... Omena.”

Nuoret kertoivat miettineensä tunteita maalatessa pääsääntöisesti ensin värin ja sen jälkeen vasta muodon. Heidän mukaansa muoto oli vaikeampi löytää eri tunteista, mutta toisaalta taas joidenkin tunteiden värit olivat hyvin samankaltaisia keskenään, esimerkiksi rakkaus ja iloisuus. Haastattelujen perusteella nuorten oli vaikeampi kuvata positiivisia kuin negatiivisia tunteita. Tätä perusteltiin sillä, että negatiiviset tunteet koettiin fyysisemmiksi (kuten viha) ja niitä pystyi ilmaisemaan tummilla sävyillä. Toisaalta negatiiviset tunteet koettiin vaikeiksi, koska niille oli vaikea saada eri värejä. Osa nuorista totesi myös ääripäiden (viha, rakkaus) olevan helppoja tunteita kuvata, kun taas neutraalimmat tunteet, kuten jännitys, pettymys ja innostuneisuus, olivat vaikeampia. Eräs nuori kertoi kokeneensa eräänlaisen pettymyksen maalatessaan pettymystä, koska ei saanut tehtyä maalauksesta sellaista, kuin halusi. Yksi nuori kertoi kokeneensa innostuneisuuden todella vaikeaksi ja ilon helpoksi maalata. Puolet nuorista olisi toivonut lisää aikaa kunkin tunteen maalaamiseen.

H2: ”Niin sitä että kumpi tuntu vaikeemmalta tai oliko niissä eroja kuvata sii-
hen paperille positiivisia vai negatiivisia tunteita? Kun niitähän oli aika monta.”

A: ”No ehkä ne positiiviset, et miten sen pysty niinku näyttää tai ilmasta sillee
et... Väreillä ja tälle vastaavaa et se oli kyl aika vaikeeta. Ku sitte jos on niin-
ku negatiivinen ni sen pystyy just niinku tummalla sävyllä vaan niinku vetää.”

D: ”Pettymys oli tosi vaikee, jättävän vaikee. Päädyin vaan sotkemaan värejä keskenään. Turhauduin siihen, ku siit ei tullu sitä mitä halusin.”

H1: ”No siinähan tuli sit eräänlainen pettymys.”

D: ”Niin!”

Nuorten mukaan he eivät saaneet kuvispajalta uusia keinoja tunteiden ja asioiden käsittelyyn. Yhden mukaan hänelle ei sovi asioiden käsittely maalaten, mutta muuten hän voisi jatkaa maalaamista muulloinkin. Ainoastaan yksi oivalsi sen, että kuvaa voisi käyttää myöhemminkin ilmaisuvälineenä. Yhdelle kuvan tekeminen ja asioiden ilmaisu kuvallisesti oli luontaista ja tuttua jo ennestään. Nuoret epäilivät käyttävänsä kuvallista ilmaisuja jatkossa tunteiden tai asioiden käsittelyssä. Kuitenkin osa oli sitä mieltä, että he voisivat jatkaa maalaamista myös vapaa-ajalla harrastuksena. Heille kuvispaja herätti ajatuksia siitä, että maalaamista voisi taas kokeilla, kun ei ole sitä pitkään aikaan tehnyt. Yksi nuorista oli tyytyväinen siihen, että pääsi maalaamaan pajalla. Ajatus tekemisestä kotona kävi myös kahden nuoren mielessä. Kaksi haastateltavista oli sitä mieltä, että ei aio jatkaa maalaamista kotona tai muutenkaan vapaa-ajalla. He eivät myöskään kokeneet hyötyvänsä pajasta juuri mitenkään.

D: ”Mä olin vaan tyytyväinen, et pääsin maalaamaan.”

Haastatteluissa nuorilta kysyttiin minkä arvosanan he antaisivat kuvispajalle asteikolla 4-10. Arvosanoja annettiin seitsemästä yhdeksään ja puoleen. Keskiarvoksi muodostui 8. Nuoret perustelivat arvosanojaan sillä, että maalaaminen on kivaa, olisi kiva oppia maalaamaan paremmin ja kuvispaja voisi olla joka viikko. Yksi nuorista sanoi, että viihtyisi tällaisella kuvispajalla joka päivä. Heidän mielestään maalaamista ei ollut liikaa, vaikka paja kestäikin koko viikon. Kaiken kaikkiaan pajasta jäi kaikille hyvät fiilikset.

H1: ”Niin tuliko sellasta fiilistä, että nyt en enää jaksa, liikaa maalaamista perättäisinä päivinä?”

D: ”Voiks tätä tehdä liikaa... Ei!”

H1: ”Olen ite samaa mieltä, että ei voi. Eli ei tullu sellanen olo että...”

D: ”Ei!”

H1: ”No hyvä.”

Nuoret kertoivat heidän hyvinvointiinsa kuuluvan muun muassa ruoka, raha, sosiaaliset kanssakäymiset, liikkuminen sekä itsetunto. Myös henkilökohtainen hygienia ja viihtyminen liitettiin hyvinvointiin. Moni nuori haluaisi unirytmien sekä ruokailutottumukset kuntoon, jotta heidän hyvinvointinsa paranisi. He pitivät tärkeänä rutiineja ja arkirytmisiä. Nuoret kokivat unirytmien vaikuttavan merkittävästi heidän käyntiinsä työpajalla. Myöhäinen nukkumaanmeno aika vaikuttaa usein siihen, että tulee myöhästymisiä ja poissaoloja pajalta. Työpaja nähtiin

arjen rytmittäjänä, joka tuo tekemistä päiviin. Nuorten mielestä työpaja vaikuttaa siihen, että päivisin tulee tehtyä jotain, jolloin ei jää koko päiväksi vain kotiin oleilemaan. Yhden haastateltavan mielestä oli tärkeää mennä pajalle vaikka myöhässä, koska silloin saa edes jotakin aikaiseksi ja tulee lähdettyä ulos kodista. Myös ruokailurytmi koettiin tärkeäksi, koska se vaikuttaa vireystilaan ja jaksamiseen arjessa.

D: ”No melkein joka päivä yllätän itteni siitä, et mä oon ollu himassa enkä oo tehny yhtään mitään... Et oon vaan lojunu koneella ja joskus muistanu syödä. Päivä on menny ihan harakoille, ku ei oo tehny mitään.”

H2: ”Miten se onkin niin vaikee tarttuu niihin asioihin jotka tekee itelle hyvää... Kun ne viel tietää, esim. lenkkeily, mut sit ei tuu tehtyä... mistähän se johtuu?”

D: ”Ihmisen luontanen laiskuus.. Vaikka on sellasia motivoivia syitä, että vois lähtee jonnekin, niin sit ei kuitenkaan tuu lähettyy.”

Nuorilta kysyttiin työn hyvinvointivaikutuksista. Kaikki haastateltavat eivät kokeneet työn vaikuttavan hyvinvointiin. Yhden nuoren mielestä se voi vaikuttaa hyvinvointiin rytmin ja rutiinin kautta. Mielekkään työn koettiin lisäävän hyvinvointia, kun taas työn, joka ei ole niin mielekästä, nähtiin lisäävän pahoinvointia ja stressiä. Usean nuoren mielestä asia riippuu paljon työstä ja ihmisestä.

C: ”No mä ainakin tarviin jotain sellast... et heräät johonkin, koska mulla oli aiemmin sillee et aika pitkään et en tehny mitään... Se unirytmikin menee ja kaikki... Et tää on ihan jees et on jotain tekemistä.”

D: ”Jos työ on mielenkiintosta ja palkitsevaa, niin tuo ehdottomasti lisää täytettä päiviin. Mut jos se on kokoajan sitä että ei helvetti mä haluan kotiin, niin sit se menee koko aika siel kotona siihen märehähtämiseen et ei saa... tna huomen taas töitä, et mitä mä teen tän kanssa.”

Vapaa-ajan viettämisen nuoret liittivät hyvinvointiin. Rentoutuminen, ystävät, liikunta olivat asioita, joita nuoret kertoivat tekevänsä vapaa-ajallaan. Yksi toivoi löytävänsä uuden mielekkään harrastuksen. Yksi nuorista haluaisi liikkua enemmän. Vapaa-ajalla pyritään tekemään asioita, joista pidetään. Hyvinvoinnistaan nuoret pitivät huolta eri tavoilla. Yksi lisäsi tietoaan asioista katsomalla dokumentteja ja lukemalla netistä, toinen kertoi tekevänsä vapaa-ajallaan itselleen mielekkäitä asioita. Myös liikkuminen, syöminen, ystävien tapaaminen sekä hyvin nukkuminen nimettiin asioiksi, joilla hyvinvoinnista huolehdittiin. Yhden nuoren mukaan usein kuitenkin huomaa, että ei ole saanut päivän aikana tehtyä mitään, millä hyvinvointiaan pitäisi yllä. Hyvinvointia heikentäviä asioita nuoret eivät osanneet juuri nimetä. Yksi koki tu-

pakoinnin heikentävän ja toinen koki huonon rahatilanteen olevan hyvinvointia heikentävä tekijä.

H2: ”Miten tota sitten niinku vapaa-ajan merkitys? Ku on se vapaa-aika niin kuinka suuri merkitys sillä on hyvinvoinnille tai mitäs siihen... Mitä teidän vapaa-aikaan kuuluu että te voitte hyvin?”

A: ”Kaverit”

C: ”Rentoutuu”

F: ”Mul on varmaan kaikki mitä teen vapaa-ajalla. Et vaik on se rytmi, ni sit yrittän vapaa-ajal tehdä semmost mist tykkään.”

E: ”Mä katon paljon kaikenlaisii... Lisään tietoaani kaikest... Katon dokumentteja ja luen netistä kaikkee... Kaikest mitä maailmal tapahtuu ja sit tieteistä.”

B: ”Tekee mitä tykkää”

12 Yhteenveto

Tämän opinnäytetyn tarkoituksena oli kuvata mahdollisimman tarkasti kuvispajan toimintaa sekä tuottaa nuorille onnistumisen kokemuksia kuvallisen ilmaisun avulla. Opinnäytetyömme keskeiset tutkimuskysymykset olivat: 1.) Miten kuvallisen ilmaisun avulla voidaan lisätä nuorten hyvinvointia työpajalla? sekä 2.) Minkälainen on nuoren oma kokemus kuvan tekemisestä kuvispajalla? Lisäksi tavoitteenamme oli tutustuttaa nuoret kuvan tekemiseen sekä työvälineisiin.

Opinnäytetyömme tuloksissa tulee hyvin esille kuvispajan toiminta. Järjestämäämme työpajaan osallistui kaiken kaikkiaan 12 nuorta, jotka olivat 17-24-vuotiaita. Yksi osallistujista oli vain hetken mukana toiminnassa ja kaksi vain yhden päivän. Loput yhdeksän nuorta olivat mukana vaihtelevasti useampana päivänä. Olimme yllättyneitä siitä, että osallistujamäärä oli niinkin suuri jokaisena päivänä. Pidimme kuvispajan toiminnan rungon mahdollisimman samankaltaisena jokaisella tapaamiskerralla, jolloin toimintaan sisältyi rutiineja. Aloitimme jokaisena päivän kuvakorteilla, minkä jälkeen siirryimme itse toimintaan kunkin päivän mukaisella teemalla. Lopuksi teimme yhteenedon päivästä ja jaoimme toiminnan herättämiä ajatuksia yhteisesti. Ensimmäisen ja toisen päivän teemana oli hyvinvointi, kolmantena päivänä paneuduttiin tunteisiin ja neljäntenä päivänä pohdittiin onnellisuutta. Toiminta oli pääsääntöisesti itsenäistä työskentelyä lukuun ottamatta aloitusta ja lopetusta, joissa toimittiin ryhmänä. Tutkimuksen tuloksista voidaan huomata, että nuoret olivat joka päivä hyvin keskittyneitä. Tekemiseen paneuduttiin, oli kyse sitten mistä tahansa tehtävästä tai kuvasta. Meistä ohjaajista tämä oli mukavaa ja myös vähän yllättävää; olimme nimittäin varautuneet paljon negatiivisempaan ja innottomampaan vastaanottoon. Emme tiedäneet, kuinka nuoret suhtau-

tuisivat kuvalliseen tekemiseen. Kuitenkin tuloksia tarkasteltaessa voidaan huomata se, että nuoret viihtyivät kuvispajalla.

Toinen opinnäytetyömme tarkoitus oli tuottaa nuorille onnistumisen kokemuksia kuvallisen ilmaisun avulla. Nuorten kokemus toiminnasta oli positiivinen ja he kokivat onnistumisia pajan aikana. Tuloksista voidaan huomata, että nuorilla oli jokaisella erilaisia onnistumisen kokemuksia aina yksittäisestä teoksesta yleisesti maalaamiseen. Onnistumisia koettiin niin hyvinvointitehtävissä, tunteiden maalaamisessa kuin onnellinen hetki -tehtävissäkin. Mielenkiintoista tuloksissa oli se, että tehtävien haastavuus lisäsi onnistumisen kokemuksia. Tunteiden maalaaminen oli nuorille haastavaa, mutta palkitsevaa. Haastatteluista selviää, että usea nuori piti tunteiden maalaamista vaikeana ja tehtävää sellaisena, jossa todella joutui ajattelemaan. Ehkä juuri tämän vuoksi tehtävissä koettiin onnistumisia ja sitä pidettiin antoisana. Onnistumisia saattoi huomata myös toiminnan aikana, joita nuoret eivät kuitenkaan osanneet haastatteluissa kertoa. Havainnointien ja pajalla tulleiden kommenttien mukaan käsillä tekeminen ja kuvallinen ilmaisu olivat selvästi monista mukavaa, ja nuoret toivoivatkin pääsevänsä tekemään sitä useammin. Tuloksista voidaan päätellä, että onnistuimme tarkoituksessamme tuottaa nuorille onnistumisen kokemuksia kuvallisen ilmaisun avulla. Toisaalta voidaan ajatella myös niin päin, että nuoret onnistuivat itse tarjoamamme välineen avulla tuottamaan itselleen onnistumisia.

Yksi tutkimuskysymyksemme koski sitä, miten kuvallisen ilmaisun avulla voidaan lisätä nuorten hyvinvointia työpajalla. Kuvispajalla nuoret joutuivat pohtimaan omaa hyvinvointiaan useaan otteeseen. Pohdintaa käytiin aluksi ryhmässä, jolloin erilaisia hyvinvointiin liittyviä asioita kirjattiin ylös yhteisesti. Sen jälkeen jokainen pääsi pohtimaan omaan hyvinvointiinsa liittyviä asioita suunnitellessaan maalaustaan sekä maalatessaan sitä. Hyvinvointia pohdittiin vielä tämän jälkeen haastatteluissa. Työskentelyn aikana nuoret eivät paljoa keskustelleet tai pohtineet hyvinvointia ääneen. Aloittaessaan työskentelyä he miettivät siihen kuuluvia asioita ja sitä, miten sen ilmaisisivat kuvalla. Tuloksista voidaan päätellä, että tämä oli useammalle nuorelle haastavaa. Toiset lähtivätkin siitä, että he miettivät asioita, joista pitävät ja ovat kiinnostuneita. Haastattelujen perusteella nuorten oli melko vaikea saada ideaansa paperille, vaikka asiat olivat selkeänä jo mielessä. Kuitenkin jokainen sai teokseensa kuvattua omaa hyvinvointiaan ja useampia siihen liittyviä asioita. Yhtälailla, kun neljäntenä päivänä pohdittiin onnellista hetkeä, nuoret saivat jokainen kuvattua sen paperille. Tätäkin aihetta toiset joutuivat ideoimaan kauemmin kuin toiset, mutta lopulta jokainen sai onnellisen hetkensä kuvattua. Meistä oli hienoa, että jokainen löysi elämästään onnellisen hetken, jota pohtia.

Kuvispajalla toivoimme lisäävämmme nuorten hyvinvointia tarjoamalla heille välineen itsensä ilmaisemiseen. Tuloksista voidaan nähdä, että nuoret eivät kuitenkaan löytäneet toiminnasta itselleen hyvinvointia lisääviä elementtejä. Osa heistä ei kokenut työskentelyä omanlaisek-

seen ilmaisuvälineeksi tunteiden ja asioiden käsittelyyn. Yksi haastateltava oli sitä mieltä, että työskentelyä voisi käyttää jatkossa tunteiden ilmaisuun. Yksi pajaan osallistunut taas käyttää kuvallista ilmaisua usein pohdinnan välineenä ja liittää sen hyvinvointiinsa. Maalaaminen yleensä oli kuitenkin asia, jota useampi nuori voisi tehdä vapaa-ajallaan. Luovat toiminnot olivat muutenkin sellaisia asioita, joita nuoret eivät haastatteluissakaan liittäneet hyvinvointiinsa. Tuloksista käy ilmi, että useimmilla hyvinvointiin liittyivät fyysiset asiat kuten raha, ruoka, liikunta ja nukkuminen. Sosiaaliseen hyvinvointiin liitettiin ystävät ja perhe. Mielenkiintoista oli, että kukaan nuorista ei itse tuonut esiin työtä hyvinvointiin liittyvänä asiana. Haastatteluissa otimme asian esille, mutta silti työn merkitys jäi vastauksissa hyvin vähäiseksi. Työ yhdistettiin rutiineihin eikä niinkään hyvinvointiin. Tämä saattaa johtua siitä, että nuorilla ei välttämättä ole taustalla työkokemusta eikä kokemusta siitä, että työllä voi olla muutakin kuin rahallista merkitystä. Toisaalta voi olla niinkin, että mielenkiintoisen työn saanti koetaan epätodennäköisenä eikä siitä silloin myöskään puhuta. Koulutus jäi myös uupumaan nuorten hyvinvointiajatuksista. Useimmat nuoret työpajalla kuitenkin ovat vaille ammatillistakoulutusta. Mielekäs koulutus voisi mahdollistaa myös mielekkään työn.

Uskomme, että saimme kuvispajalla lisättyä nuorten hyvinvointia ainakin hetkellisesti, vaikka pajan pitkäaikaisia vaikutuksia ei vielä voidakaan määritellä. Tuloksia tarkasteltaessa voidaan todeta, että nuoret saivat pajalta hyvinvointiin liittyviä asioita, iloista mieltä, onnistumisen kokemuksia, mielekästä tekemistä sekä asioiden pohtimista. Kuvispaja-työskentelyn jälkeen päivä jatkui työpajalla aina iloisissa tunnelmissa, ja keskeneräisiä töitä haluttiin jatkaa ilta-päivästäkin.

Toisella tutkimuskysymyksellä pyrimme selvittämään, minkälainen on nuoren oma kokemus kuvan tekemisestä kuvispajalla. Tulosten perusteella voidaan sanoa, että kokemus oli positiivinen kaikille osallistujille. Pajalla koettiin vaikeitakin hetkiä, mutta niistä selvittiin ja saatiin hyviä kokemuksia. Nuoret kokivat haastavimmaksi sen, miten ajatukset ja ideat saadaan paperille ilmaistua sekä tunteiden kuvaamisen muodoin ja värein. Tunteiden maalaaminen jäi monen nuoren mieleen. Suurin syy tähän näyttäisi tulosten perusteella olevan se, että tunteita jouduttiin todella pohtimaan; miltä ne tuntuvat ja miltä ne voisivat näyttää. Tuloksista voidaan huomata, että erilaisten tunteiden ilmentäminen värein ja muodoin oli vaikeaa. Pääsääntöisesti negatiivisia tunteita pidettiin helpompina kuvata kuin positiivisia. Kokemukseen saattaa vaikuttaa se, että tunteille ei välttämättä ole olemassa mitään esittäviä symboleja ennestään, jotka olisivat helpottaneet tunteiden kuvaamista. Tehtävässä jokainen joutui pohtimaan omaa käsitystään ja näkemystään asioista, joka voi olla vaikeaa, jos asioita ei aiemmin ole juuri miettinyt. Onnistumisen kokemukset, joista kerromme aiemmin tässä luvussa, kertovat myös oman osansa nuorten kuvispajakokemuksista.

Kuvispaja oli tuloksia tarkasteltaessa nuorille hyvä kokemus. Antamiensa arvosanojen mukaan kenellekään ei jäänyt pajasta huonoa kokemusta. Tulosten perusteella kuvispajan toiminta oli sellaista, jota työpajalla voisi olla enemmänkin. Tutkimuksemme aikana nuoret pääsivät tutustumaan kuvan tekemiseen sekä työvälineisiin. Kuvallinen työskentely oli melko vierasta maaperää nuorille, minkä vuoksi olimme iloisia heidän osallistumisestaan kuvispajaan. Yhtä osallistujaa lukuun ottamatta, kuvallinen ilmaisu oli monella jäänyt kouluaikoihin. Työskentelyn aikana oli hienoa nähdä innostuneita ja tekemiseen keskittyneitä nuoria. Erilaisten työskentelyvälineiden käyttö oli yllättävää. Jokainen löysi itselleen mieluisan työvälineen. Toisille heidän valitsemansa väline oli entuudestaan jo tuttu, kun taas toiset kokeilivat joitain välineitä ensimmäistä kertaa. Toiminta innoitti joitakin osallistujia harkitsemaan kuvallisen ilmaisun jatkamista muulloinkin. Nähtäväksi jää, onnistuimmeko innoittamaan nuoria uuden harrastuksen pariin.

13 Eettisyys ja luotettavuus

Jo tutkimuksen suunnitteluvaiheessa on tärkeää miettiä, millaista on hyvä tutkimus. Suunnittelussa ja toteutuksessa on otettava huomioon monia tutkimuseettisiä kysymyksiä, jotta tutkimus voidaan tehdä hyvää tieteellistä käytäntöä noudattaen. Hyvä tieteellinen käytäntö on perusta sille, että tutkimus on uskottava ja eettisesti kestävä. Itse tutkimustyössä, tulosten esittämisessä sekä niiden arvioinnissa on noudatettava tarkkuutta, huolellisuutta ja rehellisyyttä. Sama pätee myös tiedonhankintaan. Tutkimuksen luotettavuutta ja eettisyyttä on pohdittava tutkimusprosessin jokaisessa vaiheessa. (Tuomi ym. 2011, 126-127.) Jo tutkimuskohteen valinta on omalta osaltaan eettinen ratkaisu. Miksi juuri kyseinen kohde ja aihe on valittu? Kenelle tutkimus on merkittävä? (Hirsjärvi ym. 2004, 26.) Oma tutkimusaiheemme valikoitui työpajalta nousseen huomion perusteella; pajalla oli tarvetta uudelle valmennustalalle. Oman kiinnostuksen ja aikaisempien kokemusten perusteella menetelmänä päätettiin kokeilla kuvallista ilmaisua.

Pyysimme nuorilta kirjalliset suostumukset (Liite 3) tutkimukseen osallistumiseen. Koska osallistuminen oli vapaaehtoista, annoimme heille myös mahdollisuuden kieltäytyä tutkimuksesta sekä keskeyttää osallistumisen myöhemmin toiminnan aikana. Pyysimme myös kaikilta luvan kuvata heidän teoksiaan sekä mahdollisesti käyttää niitä raportissamme. Kaikki nuoret antoivat suostumuksensa käyttää teoksiaan opinnäytetyössämme. Laadullisen tutkimuksen ominaispiirteisiin kuuluu se, että tutkimuksessa käytettävän tiedon hankinta on kokonaisvaltaista ja aineisto on koottu luonnollisissa, aidoissa tilanteissa (Tuomi ym. 2011, 125). Opinnäytetyötämme varten tehdyt haastattelut sekä havainnoinnit olivat järjestetty siten, että tutkittavien nuorten ajatukset ja näkökulmat pääsisivät mahdollisimman hyvin ja esteettömästi esille. Anonyymiyden suojelemiseksi emme käyttäneet nuorten oikeita nimiä haastattelujen litteroinnissa ja hyvän tieteellisen käytännön mukaisesti tuhosimme litteroidut haastattelut. Myös

havainnointivaiheessa pidimme mielessä eettisyyden. Emme havainnoiteja tehdessämme maininneet nimiä, sukupuolta tai muitakaan yksityiskohtia, joista havainnoin kohde olisi voinut olla tunnistettavissa. Koska kuvispajallamme tehtävät työt olivat aiheeltaan henkilökohtaisia, pyrimme pitämään eettisen ohjeistuksen ja hienovaraisuuden erityisen hyvin mielessä koko viikon ajan.

Luotettavuus ja pätevyys ovat asioita, joihin jokainen tutkimus tähtää. Tutkimuksen luotettavuutta voidaan mitata monin eri keinoin, joista reliabiliteetin eli luotettavuuden tutkiminen on niistä yksi. Luotettavuudella tarkoitetaan tutkimustulosten toistettavuutta, eli sitä, voiko esimerkiksi kaksi eri tutkijaa päätyä samanlaiseen tulokseen. Luotettavuuden käsite liitetään tavanomaisesti erityisesti kvantitatiiviseen tutkimukseen, mutta se käy myös laadullisen tutkimuksen luotettavuuden tarkastelemiseen. Toinen tutkimuksen arvioimisessa käytetty käsite on validius eli tutkimuksen pätevyys. Se tarkoittaa tutkimusmenetelmän kykyä mitata sitä, mitä on ollut tarkoituskin mitata. (Hirsjärvi ym. 2004, 216-218.) Otimme validiteettitekijän huomioon, kun suunnittelimme havainnointilomaketta ja haastattelurunkoa, jotta havainnot ja haastatteluvastaukset vastaisivat mahdollisimman tarkasti niihin kysymyksiin, joihin opinnäytetyössämme halusimme saada vastauksen. Tutkimuksen validiutta voidaan lisätä käyttämällä useampia tutkimusmenetelmiä. Tekemällä havaintoja itse ja käyttämällä myös ulkopuolista havainnoijaa koko kuvispajan ajan, saimme lisää tarkentavia kysymyksiä haastattelutilanteeseen. Haastatteluilla sen sijaan pystyimme vielä varmentamaan joitakin havainnoinnin kautta mieleen nousseita seikkoja. Näin ollen kahden eri tutkimusmenetelmän käyttö lisäsi tulosten luotettavuutta ja pätevyyttä. Tutkimuksemme luotettavuutta lisää myös se, että se on toistettavissa. Tutkimuksemme ei ole sidoksissa aikaan tai paikkaan, eikä tiettyyn tutkimusryhmään.

14 Pohdinta

Kuvallinen ilmaisu oli keskeinen osa opinnäytetyötämme heti alusta alkaen. Hyvinvointiteema sen sijaan liitettiin mukaan vasta myöhemmin. Aluksi tarkoituksenamme oli pohtia minäkuva ja itsetuntoa kuvallisen ilmaisun kautta, mutta aihe vaihtui hyvinvoinniksi pääasiassa siksi, että se oli aiheena helpompi. Koimme, että meillä ei ehkä ole tarvittavia valmiuksia alkaa käsitellä nuorten minäkuva kestoaltaan melko lyhyen kuvispajan puitteissa. Teeman vaihto osoittautui hyväksi ratkaisuksi. Hyvinvointi on tärkeä aihe pohdittavaksi nuorten parissa, joilla on ongelmia arjen perusrutiineissa ja tulevaisuuden suunnitelmatkin vielä etsinnässä.

Onnistuimme tavoitteissamme hyvin, ja erityisesti toiminnallinen osuus sujui mainiosti niin meidän ohjaajien kuin myös nuorten mielestä. Olimme varautuneet innottomampaan vastaanottoon ja osallistumiseen. Työttömyys, opintojen keskeytyminen ja useat vastoinkäymiset

saattavat aiheuttaa passiivisuutta, jota kuntouttavalla työtoiminnalla juuri yritetään vähentää. Olikin mukavaa huomata, että nuoret lähtivät hyvällä mielellä mukaan. Meitä myös ilahdutti havainto siitä, miten vakavasti nuoret tuntuivat ottavan opinnäytetyömme. Kerroimme heille, kuinka merkittävä heidän roolinsa työmme kannalta oli. Tämän seikan tärkeydestä kertoo muun muassa se, että yksi nuori tuli viimeisenä päivänä pajalle varta vasten haastattelun takia, vaikka hänellä olisi muuten ollut vapaapäivä. Hän kertoi pitävänsä erittäin tärkeänä sitä, että voi olla osallisena toimintaan, jolla on tekijöilleen suuri merkitys. Koimme edusmme sen, että toinen meistä tunsu nuoret työn kautta jo entuudestaan. Se paransi luottamussuhdetta nuorten ja meidän ohjaajien välillä. Jos olisimme järjestäneet pajan ennalta täysin vieraassa paikassa ja vieraille ihmisille, olisi tutustumiseen täytynyt varata enemmän aikaa.

Meille ohjaajan rooli jäi loppujen lopuksi paljon pienemmäksi, kuin olimme etukäteen ajatelleet. Toki opastimme nuoria maalaustehtävissä, mutta alkuun päästyään he eivät paljoakaan ohjausta tuntuneet tarvitsevan. Sitä, olisiko tarvetta todellisuudessa ollut enemmän, ei voi näin jälkeinpäin tietää. Pajojen aikana nuoret tuntuivat keskittyvän omaan tekemiseensä aikalailla hiljaa itsekseseen. Ohjauskokemuksia merkittävämpiä valmiuksia kuvispajaprojekti toikin nimenomaan teemallisen toiminnan järjestämiseen. Olimme suunnitelleet tarkan rungon kuvispajan toimintaa varten, jokaiselle päivälle oli mietitty selkeät teemat ja erilaiset tehtävät. Mielestämme juuri tarkan suunnittelun avulla kuvispajan toiminta pysyi selkeänä ja toteutus sujuvana. Hyvin suunniteltu toiminnan suunnitelma mahdollisti myös joustamisen aikatauluissa ja muissa työskentelyyn liittyvissä asioissa. Suunnitelmastamme jäi kuitenkin puuttumaan viimeisen pajapäivän yhteinen lopetus. Jälkeinpäin ajateltuna olisi ollut hyvä kerätä kaikki kuvispajan aikana tehdyt työt yhteen ja tarkastella niitä yhdessä koko ryhmän kanssa. Näin ollen olisimme saaneet paremman kokonaiskuvan nuorten tuotoksista.

Aineistonkeruun menetelminä käytetyt havainnointi ja haastattelu eivät olleet kummallekaan meistä täysin uusia. Silti erityisesti haastatteluun valmistautuminen vaati paljon suunnittelua ja aikaa. Muokkasimme haastattelurunkoa moneen kertaan ja lopullinen versio tuntui palvelevan tarkoitustaan hyvin. Halusimme kuvata haastattelut litteroinnin helpottamiseksi. Pohdimme etukäteen, että se saattaisi ehkä tuntua joistakin nuorista epämiellyttäviltä. Sen vuoksi yritimme luoda haastattelutilanteista mahdollisimman rennot esimerkiksi valitsemalla haastattelupaikaksi nuorille tutun ympäristön. Kaikille nuorille kuvaaminen sopi eikä kukaan tuntunut häiriintyvän kamerasta millään tavalla. Keskustelua syntyi jopa enemmän kuin olimme jälleen uskaltaneet odottaa. Suurin osa nuorista näytti puhuvan mielellään erityisesti siitä, miltä maalaaminen oli heistä tuntunut. Ulkopuolisen havainnoijan tärkeys tuli esille havainnointilomakkeita käsitellessämme. Ulkopuolinen havainnoija oli tehnyt pajoista erilaisia, yksityiskohtaisempia huomioita kuin me, sillä hän pystyi keskittämään huomionsa ainoastaan ympärillä tapahtuviin tilanteisiin ja asioihin.

Opinnäytetyön tekeminen oli mielenkiintoinen ja haastava prosessi. Kahden ihmisen aikataulujen yhteensovittaminen osoittautui välillä vaikeaksi, kuten myös työssäkäynti opinnäytetyön ohella. Aika kului nopeasti, ja loppua kohden tahtia oli kiristettävä, jotta saimme kaiken tarvittavan kirjoitettua. Teoriaosuuden rajaaminen osoittautui hankalaksi, ja keskityimme aluksi asioihin, joilla ei lopullisen työn kannalta ollutkaan merkitystä. Opimme työskentelyämme aikana myös sen, että käytimme teoriaosuuteen verrattain liikaa aikaa, eikä toiminnan ja tulosten analysoimiselle sekä yleiselle pohdinnalle jäänyt tarpeeksi paljon aikaa. Riittävästi aikaa ei ollut myöskään ensimmäisen tutkimuskysymyksen perusteelliseen selvittämiseen. Viikon kestävän kuvispajan aikana ei saa vielä selville tarjoakaan siitä, voiko kuvallisella työskentelyllä olla oikeasti merkitystä hyvinvoinnille. Sitä varten pitäisi paneutua aiheeseen syvällisemmin ja pitemmän ajan kuluessa. Hyvinvoinnin kokemus on myös hyvin yksilöllinen kokemus, mistä syystä selvittäminen vaatisi pidemmälle vietyä ja syvempää analyysiä hyvinvoinnin kokemuksesta sekä myös ehkä pidemmälle vietyä pohdintaa hyvinvoinnin määrittelystä. Onnistuimme kuitenkin kuvaamaan kuvispajan toimintaa ja järjestämään nuorille mieluisaa, paja-arjesta poikkeavaa tekemistä viikon ajaksi. Saatujen tulosten perusteella nuorten omat kokemukset kuvispajasta olivat pääosin hyviä eikä pajan toimintaan osallistuminen ainakaan pahentanut yhdenkään nuoren oloa. Vaikka kuvallisen ilmaisun pitkäaikaista vaikutusta hyvinvointiin ei opinnäytetyömme perusteella voidakaan havaita, voimme todeta kuvispajan vaikuttaneen positiivisesti nuorten hyvinvointiin edes hetkellisesti.

Opinnäytetyömme herätti ajatuksia mahdollisista jatkotutkimuksista. Aiheestamme saisi tehdä toiminnallisen opinnäytetyön, sillä kuvispajasta voisi kehittää uuden valmennusmallin työpajalle. Toiminnasta voisi tehdä kirjallisen ohjeistuksen, jota kuka tahansa voisi käyttää valmennuksen välineenä. Jatkossa hyvinvointia voisi pohtia perusteellisemmin ja kuvispajalla tuotettuja teoksia voisi tarkastella syvällisemmin. Teoksia voitaisiin käsitellä niin ryhmässä kuin nuoren kanssa kahden keskenkin. Nuoret voisivat kertoa teoksistaan ja siitä mitä ne heille merkitsevät. Myös haastattelussa voitaisiin keskustella teosten avulla hyvinvoinnista ja tunteista.

15 Lähteet

- Ala-Kauhaluoma, M., Keskitalo, E., Lindqvist, T. & Parpo, A. 2004. Työttömien aktivointi. Kuntouttava työtoiminta - lain sisältö ja vaikuttavuus. Stakes tutkimuksia 141. Helsinki: Stakes.
- Autio, M., Eräranta, K. & Myllyniemi, S. 2008. Polarisoituva nuoruus. Nuorten Elinolot - vuosikirja 2008. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisosiain neuvottelukunta & Stakes.
- Heikkinen, H., Ihalainen, J. & Kettunen, T. 2000. Monimuotoinen sosiaaliturva. Helsinki: WSOY.
- Hentinen, H. 2007. Monitasoinen merkitysten muotoutuminen. Teoksessa Rankanen, M., Hentinen, H., Mantere, M. - H. Taideterapian perusteet. Helsinki: Duodecim, 129-154.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2004. Tutki ja kirjoita. 10.painos. Helsinki: Tammi.
- Maarniemi, J. & Pekkala, T. 2005. Johdanto. Teoksessa Hassinen, J. (toim.) Työ- ja yksilövalmennuksen käytäntöjä -näkökulmia 2000-luvun työpajojen palveluihin. 2.painos. Helsinki: Valtakunnallinen työpajayhdistys, 9-18.
- Mantere, M. - H. 2000. Kuvia ja kuvittelua - havaintoja kuvataideterapiasta. Teoksessa Heikkilä, T., Paloheimo, L. & Taipale, I. (toim.) Mieli ja taide. Helsinki: Mielenterveyden keskusliitto, 13-16.
- Mantere, M.-H. 2007a Taiteen ja terapian yhteinen kuva. 11-19. Teoksessa Rankanen, M., Hentinen, H., Mantere, M.- H. Taideterapian perusteet. Helsinki: Duodecim, 11-19.
- Mantere, M.-H. 2007b. Luovuuden ulottuvuuksia taideterapiassa. Teoksessa Rankanen, M., Hentinen, H., Mantere, M.-H. Taideterapian perusteet. Helsinki: Duodecim, 190-199.
- Myllyniemi, S. 2009. Taidekohtia. Nuorisobarometri 2009. Nuorisotutkimusseura ry.
- Pekkala, T. 2004. Työ- ja yksilövalmennuksen perusteet -2000-luvun työpajojen palvelut ja menetelmät. Jyväskylä: Valtakunnallinen työpajayhdistys.
- Raunio, K. 2006. Syrjäytyminen. Sosiaalityötä kiinnostavia näkökulmia. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto.
- Rankanen, M. 2007. Taideterapiassa vaikuttavia ydinprosesseja. Teoksessa Rankanen, M., Hentinen, H., Mantere, M. - H. Taideterapian perusteet. Helsinki: Duodecim, 35-50.
- Räsänen, M. 2008, Kuvakulttuurit ja integroiva taideopetus. Helsinki: Taideteollinen korkeakoulu.
- Sava, I. 2007. Katsomme - näemmekö? Luovuudesta, taiteesta ja visuaalisesta kulttuurista. Jyväskylä: PS- kustannus.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Töyssy, S. Vartiainen, L. & Viitanen, P.1999. Kuvataide visuaalisen kulttuurin käsikirja. Porvoo: WSOY.
- Vahala, H-M. 2003. Löytöretkiä luovuuteen. Teoksessa Vahala, H-M. (toim.) Elämän kevät luovuuden kautta kasvuun. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 69-119.
- Venkula, J. 2011. Taiteen välttämättömyydestä. 2.painos. Helsinki: Books on Demand.

- Piri, S. 1994. Omaehtoiseen kuvataiteen tekemiseen. Helsinki: Demokraattinen Sivistysliitto.
- Vilkka, H. 2006. Tutki ja havainnoi. Helsinki: Tammi.
- Ylinampa, M. 2005. Kuntouttava, valmentava ja työllistävä työvalmennus. Teoksessa Hassinen, J. (toim.) Työ- ja yksilövalmennuksen käytäntöjä -näkökulmia 2000-luvun työpajojen palveluihin. 2.painos. Helsinki: Valtakunnallinen työpajayhdistys, 19-41.
- Havu, P., Talvitie, R., Rajakari, P. & Kuusimäki, T. 2011. Esiselvitysprojekti kuvataide- ja musiikkiala hyvinvointipalveluiden tuottajana. Loppuraportti 29.8.2011. Viitattu 29.11.2013. <http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/d7a3510e-9e62-435b-9e99-5467ac8cd098>
- Hyvinvointi 2015 - ohjelma sosiaalialan pitkän aikavälin tavoitteita. 2007. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2007:3. Viitattu 24.2.2014. <http://pre20090115.stm.fi/ak1171526287050/passthru.pdf>
- Häkämies, A., 2013. Osallistavaa taidetta tarvitaan. Voimaa taiteesta, malleja taiteen soveltamiseen hyvinvointialalla. 2013. Tampereen yliopisto, tutkivan teatterityön keskuksen julkaisu, 9-10. Viitattu 28.11.2013. http://www.voimaataiteesta.fi/uploads/pdf/Voimaa_taideesta.pdf
- Hämäläinen, U. & Tuomala, J. 2013. Faktaa nuorisotyöttömyydestä. Viitattu 22.2.2014. http://www.vatt.fi/file/policybrief/vatt_policybrief_22013.pdf
- Isotalo, M. 2013. Taiteen käyttö hyvinvointialalla Suomessa. Voimaa taiteesta, malleja taiteen soveltamiseen hyvinvointialalla. 2013. Tampereen yliopisto, tutkivan teatterityön keskuksen julkaisu, 10-11. Viitattu 28.11.2013. http://www.voimaataiteesta.fi/uploads/pdf/Voimaa_taideesta.pdf
- Karjalainen, J. & Karjalainen, V. 2011. Kuntouttava työtoiminta kunnissa. Arvioita toiminnan järjestämistavasta ja kehityssuunnasta. THL-raportti 46/2011. Viitattu 11.2.2014. <http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/c7db7901-6ac7-422b-b09f-b62c88a3737a>
- Kuntouttavan työtoiminnan käsikirja 2012. Sosiaaliportti. Viitattu 12.2.2014. <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/kuntouttavan-tyotoiminnan-kasikirja/aktivointisuunnitelma/>
- Känkänen, P. 2013. Taidelähtöiset menetelmät lastensuojelussa - kohti tilaa ja kokemuksia. Terveystieteiden tutkimuskeskus. Tutkimus 109.2013. THL. Viitattu 20.12.2013. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-245-911-4>
- Liikanen, H.-L. 2010. Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia-ehdotus toimintaohjelmaksi 2010-2014. Opetusministeriön julkaisuja 2010:1. Viitattu 29.11.2013. <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2010/liitteet/OPM1.pdf>
- Nuorten yhteiskuntatakuu 2013. TEM raportti 8/2012. Viitattu 4.2.2014. http://www.tem.fi/files/32352/Nuorten_yhteiskuntatakuu_tyoryhman_raportti_%28%29.pdf
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006a. Tapaustutkimus. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovarasto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 25.2.2014. http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L5_5.html
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006b. Teemahaastattelu. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovarasto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 27.2.2014. http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L6_3_2.html
- Tilastokeskus. Viitattu 28.2.2014. http://stat.fi/til/kkesk/2011/kkesk_2011_2013-03-20_tau_001_fi.html

Tilastokeskus. Findikaattori. Viitattu 27.2.2014.
<http://www.findikaattori.fi/fi/41>

Voimaa taiteesta, malleja taiteen soveltamiseen hyvinvointialalla. 2013. Tampereen yliopisto, tutkivan teatterityön keskuksen julkaisu. Viitattu 28.11.2013.
http://www.voimaataiteesta.fi/uploads/pdf/Voimaa_taideesta.pdf

Kuvat

Kuva 1: Hyvinvointi	34
Kuva 2: Tunteet (innostuneisuus)	37
Kuva 3: Onnellinen hetki	38

Liitteet

Liite 1 Havainnointilomake	56
Liite 2 Haastattelurunko	58
Liite 3 Lupakysely	59
Liite 4 Teoksia hyvinvoinnista	60
Liite 5 Hyvinvointi	61
Liite 6 Onnellinen hetki	62

Liite 1 Havainnointilomake

HAVAINNOINTILOMAKE

Päivämäärä: _____

Osallistujat (lukumäärä):

Tytöt: _____

Pojat: _____

Kuvispajan aihe:

Mitä tehtiin kuvispajan aloituksessa:

Mitä tehtiin kuvispajan keskivaiheessa:

Mitä tehtiin kuvispajan lopetuksessa:

Päivämäärä: _____

Arviointi kuvispajan aikana:

0) ei ollenkaan/todella huono, 2) vähän/melko huono, 3) neutraali, 4) paljon/hyvä, 5) hyvin paljon/erittäin hyvä

Havainnoitava asia:

Asteikko + muistiinpanot:

Ilmapiiri kuvispajan alussa	
Tehtävänannon vastaanotto	
Ilmapiiri työskentelyn aikana	
Keskustelu työskentelyn aikana	
Keskustelu yhteisen lopetuksen aikana	
Ilmapiiri kuvispajan jälkeen	

Liite 2 Haastattelurunko

Kuvispajatoiminta:

- Onko kuvallinen työskentely/ilmaisu ennestään tuttua? Harrastatko?
- Miltä maalaus/piirustusvälineiden käyttö tuntui?
- Miten keskityit työskentelyyn?/ Minkälaista oli keskittyä työskentelyyn?
- Mikä omassa toiminnassa jäi erityisesti mieleen? Missä onnistuit?
- Minkälaisia keinoja sait pajalta asioiden käsittelyyn?
- Kuinka voisit jatkossa käyttää kuvallista työskentelyä hyödyksesi?
- Mitä mieltä olit ohjaajien toiminnasta? Mitä olisit kaivannut lisää/jotain tehtävän eri tavalla?
- Minkälaisia tehtävän annot olivat mielestäsi? Selkeitä? Epäselviä? Perustelee.

Hyvinvointi:

- Mitä asioita kuuluu sinun hyvinvointiisi? Mitä haluaisit siihen lisää?
(psykykinen, fyysinen, sosiaalinen)
- Mitkä asiat heikentävät hyvinvointiasi? Millä tavalla?
- Miten pidät huolta hyvinvoinnistasi?

- Millaista oli oman hyvinvoinnin pohtiminen (työskentelyn aikana)? Oletko miettinyt aiheita aiemmin?
- Minkälaista oli käsitellä omaa hyvinvointia kuvan avulla?
- Millaista tunteiden kuvaaminen oli?/ Oliko eri tunteita helppo tunnistaa? Perustelee.
- Miten onnistuit positiivisten tunteiden kuvaamisessa?
- Miten onnistuit negatiivisten tunteiden kuvaamisessa?
- Miten mielestäsi kuvallisen ilmaisun avulla voi lisätä omaa hyvinvointia?

- Minkä arvosanan annat viikosta kuvispajan osalta? Asteikolla 4-10

Liite 3 Lupakysely

Hei Starttipajan nuoret!

5.3.2014

Teen opinnäytetyötä yhdessä opiskelutoverini Anna Javanaisen kanssa. Aiheenamme on hyvinvoinnin lisääminen kuvallisen ilmaisun keinoin nuorten työpajalla. Toteutamme työmme 10. - 14.3.2014 välisenä aikana pitämällä kuvispajaa, jossa teemana on hyvinvointi. Pajojen kesto on noin kaksi tuntia/kerta. Tulemme havainnoimaan vuorovaikutusta ja pajatilanteita sekä haastattelemaan jokaista kuvispajaan osallistuvaa. Kuvispajan tarkoituksena on tuottaa onnistumisen kokemuksia kuvallisen toiminnan avulla. Tarkoituksena on myös, että kuvispajalla pääsee kokeilemaan kuvallista ilmaisua asioiden käsittelyn välineenä. Työskentely painottuu oman hyvinvoinnin pohdintaan ja siihen liittyviin asioihin.

Opinnäytetyössämme käsittelemme kaikki asiat luottamuksellisesti, emmekä tule julkaisemaan nimiä.

Voit olla yhteydessä Mariin, jos mieltäsi askarruttaa jokin asia liittyen opinnäytetyöhömmö ja tutkimukseen osallistumiseen. (Mari puh. xxx xxxxxx)

Osallistun kuvispajaan,

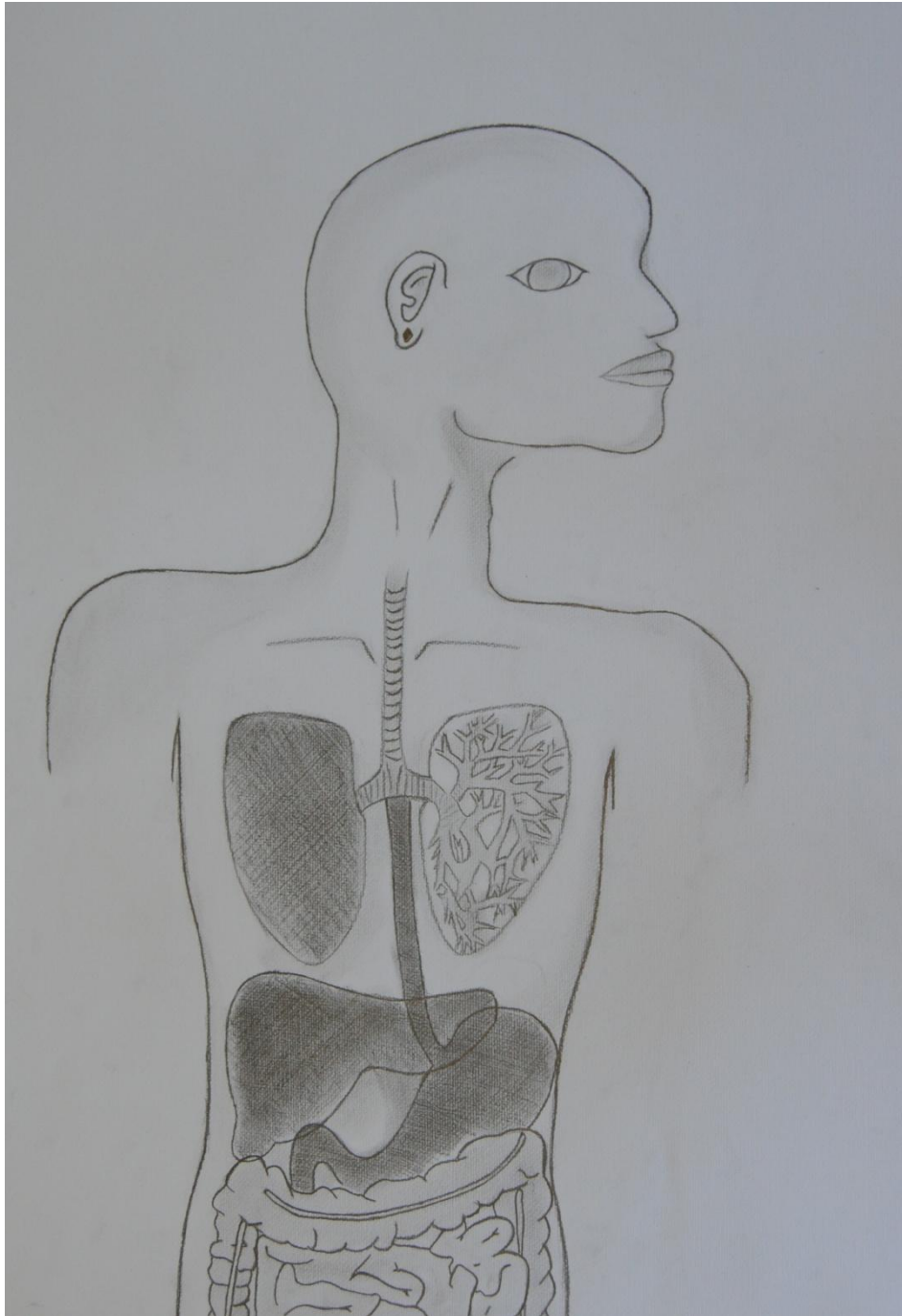
Osallistujan allekirjoitus ja nimenselvennys

Kevätterveisin:
Anna Javanainen ja Mari Mikkola

Liite 4 Teoksia hyvinvoinnista

Liite 5 Hyvinvointi

Liite 6 Onnellinen hetki

